

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

Uloga narodnih knjižnica u poticanju mladih na čitanje

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr.sc. Ana Barbarić

Studentica: Sanela Vrbos

Zagreb, veljača 2014.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Mladi kao ciljna skupina korisnika narodne knjižnice.....	4
3. Čitanje i pismenost	7
3. 1. Čitanje	7
3.1. 1. Čitanje i učenje.....	8
3. 1. 2. Čitanje i društvena komunikacija	8
3. 1. 3. Čitanje i narodna knjižnica.....	9
3. 2. Novi oblici pismenosti	9
3. 2. 1. Informacijska i informatička pismenost	11
4. Knjige i drugi mediji	13
5. Odjeli za djecu i mladež	17
6. Povijest razvoja knjižničnih usluga za mlade	19
6. 1. Razvoj knjižničnih usluga za mlade u svijetu	19
6. 2. Razvoj knjižničnih usluga za mlade u Hrvatskoj	23
7. Usluge za mladež	25
7. 1. Koncepti knjižničnih usluga za mlade	29
7. 1. 1. Program za mlade.....	29
7. 1. 2. Odjel za mlade.....	29
7. 1. 3. Knjižnica za mlade	29
7. 2. Aktivnosti za poticanje čitanja	30
7. 3. Marketing i promidžba	33
7. 4. Knjižničar za mlade.....	36
8. Zaključak	39
Literatura	42

1. Uvod

Razvijanje interesa za knjigu i čitanje među temeljnim je i najvažnijim zadacima narodne knjižnice. Narodna knjižnica može odgajati svoje čitatelje od dječjeg do odraslog odjela. Razdoblje adolescencije je prijelazno razdoblje, a nažalost često i razdoblje kada mladi korisnici prestaju koristiti usluge knjižnica. Upravo zbog toga se u posljednje vrijeme više govori o mladima kao specifičnoj grupi korisnika i o uslugama za mlade. Knjižnice se suočavaju s izazovom kako privući mlade koji tijekom djetinjstva uopće nisu bili korisnici i kako zadržati mlade koji odrastaju i traže više od onoga što im nudi dječji odjel.

A tko su uopće mladi, koja je dobna granica djece i mladih i mladih i odraslih?! O tome govori prvo poglavlje *Mladi kao ciljna skupina narodnih knjižnica*. Mladima je kao najosjetljivijoj skupini korisnika potrebno posvetiti posebnu pozornost jer mnogi u ovoj fazi napuštaju čitanje u slobodno vrijeme i odlaze iz knjižnice. Govoreći o čitanju, najčešće prvo pomislimo na knjigu. Širenje interneta i razvijanje tehnologije utjecalo je i na čitanje i na knjižnice koje su morale ponuditi mnoge nove usluge i sadržaje. Bilo da se radi o knjigama, časopisima ili bilo kakvim elektroničkim publikacijama, čitalačka sposobnost izuzetno je važna sposobnost za razvoj i funkcioniranje svakog pojedinca. Na čitalačke navike utječu brojni faktori, od roditelja i njihovih navika (jesu li roditelji čitali djetetu, učlanili dijete u dječju knjižnicu), do školske knjižnice, knjižničara i nastavnika pa do odjela za mlade narodne knjižnice. Djeca se opismenjavaju uglavnom u školi. No, ako žele postati neovisni i učiti cijeli život, narodne knjižnice su najbolje mjesto za ostvariti taj cilj¹. O čitanju i novim oblicima pismenosti govori se u trećem poglavlju. Dužnost knjižnice kao društveno korisne ustanove je da prepozna i zadovolji potrebe svih korisničkih skupina na odgovarajući način. Mladi imaju specifične potrebe i mediji imaju veliku ulogu u njihovoj svakodnevnici, a knjižnice to trebaju uzeti u obzir, stoga četvrto poglavlje govori o odnosu knjiga i drugih novijih medija.

Najčešći način na koji su knjižnice oblikovale usluge za mlade je u okviru odjela za djecu i mladež (peto poglavlje), a kako su se uopće razvijale knjižnične usluge za mlade, opisano je u šestom poglavlju *Povijest razvoja knjižničnih usluga za mlade*. Sedmo poglavlje tematizira konkretnije usluge za mlade, metode rada s mladima i pravila za dobar odjel za

¹Literacy Training for Children and Young Adults in Public Libraries : Strategic Plan. 15. 10. 2008. URL: <http://archive.ifla.org/VII/s10/pubs/literacy-training-children-ya.pdf>. (8. 11. 2013.).

mlade. Navedeni su i opisani osnovni koncepti usluga za mlade s obzirom na organizaciju knjižnične službe za mlade. Mladima su obično najzanimljiviji programi koji su usmjereni na aktivnosti u slobodno vrijeme i koji su usmjereni na sadržaje koji ih zanimaju. Zanimljive aktivnosti koje bi trebalo organizirati u suradnji s mladima i uvažavajući njihove ideje mogu mlade zadržati u knjižnicama, a trebale bi biti posrednici do zahtjevnijih sadržaja. Primjeri navedeni u poglavlju *Aktivnosti za poticanje čitanja* mogu biti orijentir za organiziranje takvih programa u knjižnicama. Kako bi mladi znali za odvijanje takvih programa i odazvali se, potrebna je promidžba. Dobrim i suvremenim poslovanjem knjižnica privlači korisnike, a od potencijalnih se mogu stvoriti stvarni čitatelji, stoga je promidžba važna kao dio poslovne koncepcije i marketinga u knjižnicama. Ono što je također vrlo važno jesu knjižničari. Knjižničari knjižnicu čine sponom u povezivanju korisnika s knjigama, računalima i drugim izvorima informacija potrebnim za učenje, obrazovanje, rekreaciju i razonodu. S obzirom na to da su mladi specifična korisnička skupina, s njima treba raditi knjižničar koji je stručno i pedagoški osposobljen za rad s mladima. O kompetencijama koje bi trebao imati govori se u potpoglavlju *Knjižničar za mlade*.

Činjenica je da se čitateljem postaje, dakle potrebno je uložiti trud i rad, kako pojedinca, tako i knjižnice. Da bi se to postiglo, potrebni su faktori navedeni u ovim poglavljima. Pravo je vrijeme za to, ako ne u djetinjstvu, u mladosti zasigurno, stoga se ne smije dopustiti da upravo u tom razdoblju mladi korisnici odlaze iz knjižnica. Čitanje predstavlja temeljni i nezamjenjiv element u svim aspektima naših života (obrazovnom, profesionalnom, kulturnom...), a za mlade koji su na početku svog životnog puta (obrazovnog, profesionalnog, kulturnog...), od posebne je važnosti.

2. Mladi kao ciljna skupina korisnika narodne knjižnice

Prema *IFLA-inu i UNESCO-ovu Manifestu za narodne knjižnice*² sve dobne skupine u narodnoj knjižnici moraju pronaći građu za svoje potrebe. Mladež čini posebnu grupu korisnika koja ima specifične obrazovne, kulturne, informacijske i čitateljske potrebe, stoga je važno definirati mlade kao posebnu ciljnu skupinu korisnika narodne knjižnice. U *Smjernicama za knjižnične usluge za mladež* navedeno je sljedeće: „Ciljna skupina (mladi) može se definirati kao skupina ljudi na razmeđu djetinjstva i odrasle dobi. Svaka knjižnica

²IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. //IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 105-107.

može samostalno odrediti dobni raspon za koji smatra da obuhvaća mladenačku dob, a koji se može razlikovati ovisno o kulturi i zemlji. Općenito govoreći, dob između dvanaeste i osamnaeste godine obično se uzima kao dobni raspon za knjižnične usluge namijenjene mladima. Ovisno o zemlji i kulturi, raspon se može proširiti tako da obuhvaća starije od osamnaest godina. Ciljna skupina uključuje sve mlade ljude bez obzira na rasu, vjeru, kulturnu pripadnost te intelektualne ili tjelesne sposobnosti³.“

Različiti autori u području knjižničarstva koriste različite nazive za mlade korisnike (tinejdžeri, mladi i sl.) i istodobno različito definiraju njihovu dob. Walter i Meyers ističu da je definicija ove dobne skupine uvijek bila neodređena⁴. Naime, u statističkom izvještaju o uslugama i izvorima za djecu i mlade u narodnoj knjižnici, koji je 1995. godine objavio američki Nacionalni centar za statistiku obrazovanja⁵, navedeno je da se nazivi *djeca* i *mladi* kao dobno određenje u knjižnicama primjenjuju nejednoliko. Kada je trebalo definirati ove pojmove, knjižničari su navodili različite dobne granice. Događalo se čak da je u nekim knjižnicama dob od petnaest godina najniža dobna granica mladih, a u drugim knjižnicama gornja granica za definiranje mladih. Upravo je to jedan od razloga zbog kojega često mladi korisnici ostaju zanemareni. Ivanka Stričević i Srećko Jelušić⁶ smatraju kako je moguće identificirati dva bitna uzroka svojevrsnoj zanemarenosti ove posebne korisničke skupine u narodnim knjižnicama. Prvi je dugogodišnja tradicionalna podijeljenost narodnih knjižnica na odjele za djecu i odjele za odrasle, te praksa da se u organizacijskom smislu usluge namijenjene mladima vezuju uz odjele za djecu, odjele za odrasle ili uz oba, ovisno o starosti korisnika, pri čemu se granica odnosi na školovanje, a ne na psihofizičke sposobnosti. Taj je trend izražen i u Hrvatskoj krajem devedesetih godina prošloga stoljeća.

Walter i Meyers⁷ navode definicije nekoliko autora koji adolescenciju određuju kao doba između desete i dvadesete godine, te određenje Sekcije američkoga knjižničarskoga društva (YALSA – *Young Adult Library Services Association*), koja ovu dobnu skupinu definira kao korisnike od dvanaeste do osamnaeste godine. Autorice ističu kako su te podjele generalne i

³ Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 15.

⁴ Walter, V. A.; Meyers, E. *Teens and libraries : getting it right*. Chicago : American Library Association, 2003.

⁵ Heaviside, S.; Farris, E.; Dunn, Ch.; Fry, R.; Carpenter, J. *Services and resources for Children and Young Adults in Public Libraries : Statistical Analysis Report*. Washington DC: National Center for Education Statistics (NCES), U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, 1995. URL: <http://nces.ed.gov/pubs95/95357.pdf>. (10. 1. 2014.).

⁶ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁷ Walter, V. A.; Meyers, M. *Teens and libraries : getting it right*. Chicago : American Library Association, 2003.

ne moraju odgovarati stvarnim osobama jer se dobne granice ne moraju podudarati sa sposobnostima i potrebama pojedinaca. Te granice treba uzeti kao orijentaciju i zapažati stvarne potrebe pojedinaca, a za to je važan kompetentan knjižničar predan svom radu. Treba reći kako i unutar tog razdoblja postoji nekoliko faza i potrebe korisnika mogu se uvelike razlikovati. Tako Melanie Rapp⁸ razdoblje mladenaštva, odnosno adolescencije, dijeli u tri kategorije: mlađi (12 do 14 godina), srednji (14 do 17 godina) i stariji adolescenti (17 do 19 godina).

U proteklih dvadesetak godina knjižničarska zajednica sve veću pažnju pridaje mladima. Razlog zbog kojeg se to događa baš tada Stričević i Jelušić⁹ vide u pojavi novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija koje mladi brže prihvaćaju od svih ostalih dobnih skupina, te u činjenici da IFLA kao krovna međunarodna knjižničarska organizacija objavljuje prvo izdanje *Smjernica za knjižnične usluge za mlade*¹⁰. Za generaciju rođenu devedesetih godina dvadesetoga stoljeća u literaturi se često koriste nazivi Milenijanci, Nitendo generacija, Digitalna generacija ili Net generacija kako bi se okarakterizirala njihova sklonost ka korištenju informacijskih i komunikacijskih tehnologija¹¹. *Generacija Y* ili *Milenijanci*, bili su prva generacija koja je odrasla uz najvažniji tehnološki napredak nakon Industrijske revolucije i – za razliku od svojih roditelja ili starije braće – postali su majstori u njegovu korištenju¹². “ Po prvi puta u povijesti čovječanstva djeca više znaju i bolje su upućena u najvažniju inovaciju suvremenog društva – internet¹³. Nove informacijske i komunikacijske tehnologije i promjene u navikama i načinu provođenja slobodnoga vremena mladih te njihovom pristupu učenju i traženju informacija zahtijevaju od knjižničara ponovnu procjenu načina na koji razvijaju, vode i pružaju svoja sredstva i usluge.

Mladenaštvo je prijelazno razdoblje, i to ne samo u psihološkom, fiziološkom ili socijalnom smislu, to je i razdoblje kada mladi prelaze iz dječjeg u odrasli odjel knjižnice. Samo pola od ukupnog broja djece koja su članovi dječjih odjela narodnih knjižnica prelaze u odjele za

⁸Rapp, M. Adolescent development : an emotional roller coaster. // Young adults and public libraries : a handbook of materials and services / Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport : Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 1-10.

⁹ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

¹⁰ Guidelines for library services for young adults. The Hague : IFLA Headquarters, 1996.

¹¹ Lammiman, J.; Syrett, M. Cool generacija : nova poslovna filozofija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2005.

¹² Lammiman, J.; Syrett, M. Cool generacija : nova poslovna filozofija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2005. Str. 7.

¹³ Tapscott, D.; Brealey, N. Growing Up Digital : The Rise of the Net Generation. McGraw-Hill, 1998. Prema: Lammiman, J.; Syrett, M. Cool generacija : nova poslovna filozofija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2005.

odrasle¹⁴. Taj je podatak ključan za razvoj usluga knjižnica jer je očito razdoblje mladenaštva u tom smislu ključno. A svrha usluga zamladež jest upravo omogućiti prijelaz sa usluga za djecu na usluge za odrasle, zatim poticati cjeloživotnoučenje promicanjem čitanja i samih knjižnica, motivirati korisnike na čitanje tijekom cijeloga života radi informiranja i uživanja u čitanju, promicati vještine informacijske pismenosti, osigurati knjižničku građu i usluge za mladež u lokalnoj zajednici kako bi se zadovoljile njihove potrebe za obrazovanjem, informiranjem, kulturom i raznodom¹⁵.

Definicija mladih kao korisničke skupine još uvijek nije čvrsto određena. *Smjernice za knjižnične usluge za mladež* postavljaju okvirnu granicu na dvanaest i osamnaest godina, no ipak ostavljaju priličnu slobodu knjižnicama pri definiranju tih granica, a nedostaju upute i kriteriji na koji način bi knjižnice to određivale. Nihrvatski *Standardi za narodne knjižnice*¹⁶ nisu prepoznali ovu korisničku skupinu. Oni spominju naziv „mladež“ samo kao dio odjela (odjel za djecu i mladež), a ne posebne usluge. Svijest o mladima kao specifičnoj skupini korisnika tek se formira, a *Smjernice za knjižnične usluge za mladež* na tom su putu imale važnu ulogu. Ono što nedostaje jesu primjeri dobre prakse, knjižnice bi trebale osmisliti na koji način mladima dati više prostora i pažnje jer na taj će način odgajati čitatelje koji će se dalje razvijati na odraslim odjelima, vrlo vjerojatno, u prave i trajne čitatelje.

3. Čitanje i pismenost

3. 1. Čitanje

Knjiga je tisućljetno sredstvo prenošenja kulture među naraštajima i narodima. Međutim, da bi knjiga ostvarila svoj svrhu, potreban je čitatelj. „Čitanje je i u 21. stoljeću, 7000 godina nakon pojave pisma, vjerojatno najstarija i najviše korištena vještina u službi učenja i stjecanja znanja¹⁷.“ Mnoge znanstvene discipline (psihologija, pedagogija, teorija informacije, komunikologija, sociologija, itd.) govore o čitanju iz svoje perspektive, stoga

¹⁴Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

¹⁵Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

¹⁶Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000)

¹⁷Lasić-Lazić, J.; Laslo, M.; Boras, D. Informacijsko čitanje. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008. Str. 9.

čitanje ne možemo jednoznačno odrediti. Psihologija čitanje definira kao složen spoznajni proces koji počinje vizualnom predodžbom, a zatim se putem slušno-motoričke predodžbe prenosi do misaone, tj. do značenja riječi. Čitati znači shvatiti vezu između pisane riječi, govora i misli¹⁸. Čitanje je akt komunikacije koji prenosi znanje i poruke što ga sadrže knjige, nadilazeći vremenske i prostorne granice, bitno doprinoseći povezivanju ljudi¹⁹. Činjenica jest da vještina čitanja nije posljedica biološkoga, nego kulturnog razvoja čovjeka, dakle čitanje nije urođena sposobnost, već čitati učimo.

3.1. 1. Čitanje i učenje

Unatoč velikom napretku tehnologije, čitanje je ostalo neophodna ljudska vještina. Čitanje i pisanje osnovne su vještine neophodne za služenje novim komunikacijskim sustavima što otvara vrata novim znanjima. Vještina čitanja važna je u stjecanju znanja jer se uči čitati da bi se na taj način učilo. Kada naučimo čitati i pisati, otvorena su nam vrata u golemi svijet znanja. Određenim istraživanjima potvrđeno je da je čitanje među najbitnijim aspektima učenja, a potvrđena je i povezanost između sposobnosti učenja i sposobnosti čitanja, kao i povezanost darovitosti i sposobnosti čitanja. Utvrđeno je da bolji čitači kvalitetnije i brže uče, dok lošiji čitači imaju i više poteškoća pri učenju²⁰.

3. 1. 2. Čitanje i društvena komunikacija

Čitanje je temeljna sposobnost za sva područja učenja, ali i za sudjelovanje u društvenoj komunikaciji. Pismenost koja uključuje sposobnost čitanja i razumijevanje punog značenja obavijesti i na tome zasnovanog oblikovanja mišljenja, ključni je čimbenik u aktivnom sudjelovanju pojedinca u društvu. Bez sposobnosti vještog čitanja i pisanja nemoguće je aktivno uključivanje pojedinca u život modernog društva te odlučivanje o pitanjima od osobnog i društvenog interesa. Zbog šireg značaja za cijelo društvo i kvalitetu

¹⁸ Tomin, V. Poučavanje radosti čitanja (tko jest, a tko nije čitatelj). // 14. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske : zbornik radova. Rijeka : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, 2003. Str. 133-138.

¹⁹ Sabolović-Krajina, D. Neki aspekti čitalačke kulture mladih. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 32(1989), str. 71-94.

²⁰ Bettelheim, B.; Zelan, K. Čitanje i dijete. // Kako razvijati kulturu čitanja: zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999.

života, sposobnost čitanja ne tiče se samo pojedinca nego i obitelji, škole i cijele društvene zajednice²¹. O važnosti čitanja govori činjenica da je ono jedno od temeljnih ljudskih prava: „Pravo na čitanje je jedno od osnovnih ljudskih prava i temelj je ostvarenja intelektualnih sloboda – slobode izražavanja i slobodnog pristupa informacijama. Pravo na čitanje i pismenost pretpostavka su intelektualnih sloboda, a narodna knjižnica nezaobilazna je društvena institucija koja ih promiče građom i uslugama²².“

3. 1. 3. Čitanje i narodna knjižnica

Kao svojevrsni multimedijalni centri svojih lokalnih zajednica, narodne knjižnice su interaktivna, kreativna i poticajna sredina za razvoj pismenosti – čitanja, pisanja, jezika i govora²³. One imaju nezaobilaznu funkciju u poticanju čitanja i razvijanju pismenosti, osobito djece i mladih. U knjižnicama treba organizirati niz kampanja i programa kojima će se podupirati razvoj čitanja i pismenosti, a knjižnice učiniti i u tom segmentu vidljivijima u društvu i percepciji korisnika i dati im na važnosti. Knjižničari su ti s kojima korisnici ostvaruju kontakt u knjižnici, njihova je uloga vitalna u poticanju čitanja i razvijanju pismenosti. Od napora knjižničara ovisi korisnikov doživljaj knjižnice, kao i kvaliteta usluga i programa kojima populariziraju knjižnične zbirke i potiču na čitanje. Želja i namjera svakog knjižničara je da od učenika stvori pravog i trajnog čitatelja. Takav čitatelj svoju kulturu čitanja prenosi i na svoju djecu pa poduzimajući poticajne mjere u sadašnjosti, knjižnica će dobivati korisnike koji žele i vole čitati i u budućnosti.

3. 2. Novi oblici pismenosti

Biti pismen tradicionalno znači znati čitati i pisati. Danas je pojam pismenosti znatno širi pa su, uz bazičnu, informatička i informacijska pismenost postale vrlo važne. Cordes u

²¹ Sabolović-Krajina, D. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Zbornik radova / Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću. Varaždin : Gradska knjižnica «Metel Ožegović», 1998. Str. 145 – 152.

²² Sabolović-Krajina, D. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Zbornik radova / Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću. Varaždin : Gradska knjižnica «Metel Ožegović», 1998. Str. 145 – 152. Str. 145.

²³ Sabolović-Krajina, D. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Zbornik radova / Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću. Varaždin : Gradska knjižnica «Metel Ožegović», 1998. Str. 145 – 152.

svom članku za IFLA-u još proširuje pojam pismenosti govoreći o multimodalnoj pismenosti: “Multimodalna pismenost, koja se još naziva i vizualna, digitalna, medijska i višestruka pismenost, pismenost je na računalu koja povezuje sve prethodno navedene (*literacy of the screen*). Zaslone računala uključuju slike, pokretni tekst, glazbu, zvuk i glas, a to sve zajedno učeniku stvara značenje²⁴.”

Elektronički mediji preuzimaju mnoge funkcije knjige i postaju nezaobilazan način prijenosa informacija. Sumrak Gutenbergove ere najavio je Marshal McLuhan već šezdesetih godina za kraj našeg stoljeća²⁵. Usprkos pesimističkim predviđanjima o budućnosti knjige i čitanja u eri informatičke tehnologije, ne postoje stvarni pokazatelji o „smrti knjige“ ili padu čitanja. Proces čitanja tradicionalno se povezuje s tiskanim medijima, no ono je danasvještina neophodna za služenje elektroničkim medijima²⁶.

Iako je u mnogim zemljama svijeta bazična nepismenost gotovo iskorijenjena, a status knjige i čitanja ističe se kao mjerilo funkcioniranja demokracije u pojedinom društvu, Dijana Sabolović-Krajina²⁷ tvrdi da praksa pokazuje sve veći porast tzv. funkcionalne nepismenosti koja pogađa i nerazvijene i razvijene zemlje svijeta. Riječ je o padu sposobnosti tečnog čitanja i shvaćanja onoga što se čita. Lj. Sabljak²⁸ smatra da su razlozi takvu općem stanju u prevlasti elektronskih medija u životu mladih.

Tijekom istraživanja koje su proveli IFLA, Međunarodna čitateljska udruga (*International Reading Association – IRA*) i Centar za primijenjenu lingvistiku SAD-a (*U.S. Center for Applied Linguistics – CAL*), identificirani su i proučavani ključni čimbenici koji pridonose kulturi pismenosti²⁹. Identificirano je sljedećih devet ključnih čimbenika koji pridonose razvoju i promicanju kulture pismenosti:

1. pristup čitateljskim materijalima

²⁴ Cordes, S. Broad horizons: the role of the multimodal literacy in 21st century library. 2009. URL: <http://conference.ifla.org/past/2009/94-cordes-en.pdf>. (15. 1. 2014.). Str. 2.

²⁵ Kermek-Sredanović, M. Čitateljski interesi i osobitosti recepcije mladog čitatelja. // Zbornik radova / Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Rijeka : Ministarstvo prosvjete, kulture i sporta, 1994. Str. 17-24.

²⁶ Sabolović-Krajina, D. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Zbornik radova / Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću. Varaždin: Gradska knjižnica «Metel Ožegović», 1998. Str. 145 – 152.

²⁷ Sabolović-Krajina, D. Čitanje – sposobnost nužna u svim medijima. // Međunarodni stručni skup / Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju : Koprivnica, 20. veljače 1998. : zbornik radova / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica : Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 5. – 6.

²⁸ Sabljak, Lj. Adolescenti kao korisnici narodnih knjižnica // Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena : Lovran, 25. i 26. rujna 1997. : zbornik radova / uredile Marija Šegota-Novak, Vesna Turčin. Rijeka : Zagreb : Gradska biblioteka Rijeka ; Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997. Str. 89. - 92.

²⁹ Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama : smjernice za knjižničare / priredile Lesley Farmer i Ivanka Stričević. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/587>. (10. 12. 2013.).

2. važnost osobnog posjedovanja knjiga
3. alternativne organizacije koje knjigama opskrbljuju osobe koje si ih ne mogu priuštiti
4. nacionalna strategija čitanja
5. materijali za zagovaranje pismenosti djece i odraslih
6. obrazovni modeli i materijali za opismenjivanje i podučavanje čitanja
7. suradnja između organizacija i programa
8. važnost koja se pisanoj riječi pridaje u suvremenom društvu
9. promocija kulture pismenosti na državnoj razini.

Knjižnice mogu biti ključne u razvoju i promociji kulture pismenosti jer sudjeluju u ostvarivanju gotovo svih navedenih čimbenika, od pristupa čitateljskim materijalima i obrazovanju do promocije i suradnje. U okviru pismenosti i kulture pismenosti, promicanje pismenosti i, posebice, čitanja, može se shvatiti kao promicanje građe za čitanje i samog iskustva čitanja kako bi se osobe uvjerilo da čitaju i koriste tu građu. Knjižnice imaju jedinstvenu ulogu u promociji pismenosti i čitanja jer je to, po samoj prirodi njihovih društvenih zadaća, dio poslanja svih vrsta knjižnica, od školskih i narodnih do specijalnih, znanstvenih, sveučilišnih i nacionalnih. Knjižnice mogu promicati pismenost i čitanje samostalno ili u suradnji s drugim organizacijama kroz provođenje projekata, objavljivanje publikacija ili druge oblike suradnje.

3. 2. 1. Informacijska i informatička pismenost

Pomakom u elektroničko okruženje neizostavne postaju, uz podrazumijevanu bazičnu pismenost, informacijska i informatička pismenost. Informacijska pismenost uključuje potrebu za informacijom, te posjedovanje znanja o tome kako naći, procijeniti i iskoristiti informaciju da bi se riješio određeni problem ili donijela odluka. Američko knjižničarsko društvo (*American Library Association, ALA*), 1989. godine daje jednu od najcitiranijih definicija informacijske pismenosti prema kojoj su informacijski pismene osobe one koje su naučile učiti, jer znaju da je znanje organizirano, kako pronaći informacije i kako ih koristiti na svima razumljiv način³⁰. Informatička pismenost za razliku od informacijske koja se bavi sadržajem, odnosi se na tehnologiju i njenu infrastrukturu, i ostvaruje se uporabom i operiranjem

³⁰Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. 1989. URL: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>. (20. 12. 2013.).

računalnim sustavima, mrežama i programima. No istraživanja pokazuju da mladi, iako rođeni uz računalo ne znaju koristiti osnovne pakete programa za naprednije radnje³¹.

Činjenica je da živimo u ozračju dviju civilizacija i dviju pismenosti. Mladi u izmijenjenom svijetu tehnološke revolucije, u svijetu informatike i egzaktnih znanosti, u civilizaciji mehanizirane kulture, ili senzorne kulture, kako McLuhan imenuje modernu kulturu, moraju biti opismenjeni za obje pismenosti, pa dakle, steći i kulturu čitanja, kao i informatičku pismenost. Spoznaja da se kod mladih radi o tehničkoj spretnosti, a ne sposobnostima kako pronaći, procijeniti i koristiti se informacijama, što su bitne sastavnice informacijske pismenosti, otvorila je veliki prostor za istraživanja o ponašanju mladih pri traženju i korištenju informacija³². Chelton³³ smatra da su u odnosu na mlade ljude, knjižničari suočeni s dodatnim problemom jer mladi ne uče kako se koristiti informacijama niti prepoznaju kao vrijedne one informacije koje nisu na internetu, a i te na internetu ne znaju vrednovati. Poseban je problem što je baš internet za mlade glavni izvor informacija. Informacijska pismenost podrazumijeva informatičku, dok obrnuto ne vrijedi, pojedinac može biti izvrstan stručnjak za računala, a da istodobno treba savjet i pomoć u procjeni valjanosti i kvalitete informacijskih izvora. Knjižnična pismenost preteča je informacijskoj pismenosti, ostvaruje se upućivanjem i poučavanjem korištenja određene knjižnice, njihovih usluga i izvora. Informacijski pismena osoba razumije ulogu računala u procesu traženja informacija, ali je isto tako svjesna kako uspješno pretraživanje ovisi najviše o njoj samoj, a ne o tehnologiji koju koristi. Računalo samo daje one informacije koje su od njega zatražene, ako upit nije adekvatno postavljen, rezultati su beskorisni. Stoga je iznimno važno mlade naučiti, ne samo kako prikupiti informacije, nego kako ih koristiti i potom transformirati u znanje. U informacijske usluge knjižnica spada i područje edukacije korisnika, koja umrežnom okruženju dobiva na osobitoj važnosti. U *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice*³⁴ navodi se kako narodna knjižnica mora podupirati aktivnosti koje će ljude osposobiti za upotrebu modernih tehnologija, govori se i o važnosti informacijske pismenosti

³¹Lippincot, J.K. Net Generation Students and Libraries. (2006) URL : <http://www.educause.edu/research-and-publications/books/educating-net-generation/net-generation-students-and-libraries>. (20. 12.20013.).

³²Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

³³Chelton, Mary K. Future direction and bibliography. // Young adults and public libraries : a handbook of materials and services / Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport, Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 387-397.

³⁴ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

te da knjižnica treba podupirati druge ustanove koje se bore za suzbijanje nepismenosti i promicanje medijske kulture. Navedeno je da se to može postići tako da knjižnica:

- promiče čitanje
- osigurava odgovarajuću građu za osobe na niskoj razini pismenosti
- surađuje s ostalim institucijama u zajednici uključenima u borbu protiv nepismenosti
- sudjeluje u akcijama suzbijanja nepismenosti i razvijanja numeričkih sposobnosti
- organizira razna događanja radi promicanja zanimanja za čitanje, književnost i medijsku kulturu
- promiče i osigurava edukaciju za korištenje računalne tehnologije
- promiče svijest o novostima na medijskom tržištu
- pomaže ljudima u traženju potrebnih informacija u odgovarajućem obliku
- surađuje s nastavnicima, roditeljima i drugim osobama koji pomažu doseljenicima u stjecanju neophodnih vještina koje će im pomoći da organiziraju život u novim okolnostima.

Potreba dobro razvijene vještine i sposobnosti čitanja postaje važnija nego ikada ranije jer korištenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija zahtijeva i sofisticiranije vještine čitanja, kao i dobro razvijenu informatičku i informacijsku pismenost. Unutar ovih okvira, čitanje i dalje predstavlja temeljni i nužni aspekt pismenosti.

4. Knjige i drugi mediji

Današnja je mladež odrastala uz brz razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije i pojavu novih medija koji omogućuju interaktivnu komunikaciju. Vrlo brzo su prihvatili nove oblike i mogućnosti komunikacije i postali majstori u njihovu korištenju. Najvažnijim novim medijem smatra se internet. Širenjem interneta današnja mladež ima pristup nevjerojatnom rasponu izvora informacija dostupnih jednim klikom miša. Interaktivnost i multimedijalnost sadržaja je izuzetno tražen oblik komunikacije ove dobne skupine. Navedeno potvrđuje podatak da 90% djece ima pristup računalu³⁵. Najviše njih ga koristi za igranje igrice, 83%, za pretraživanje interneta 66%, a slušanje glazbe 53% djece. Zapanjujuća je i činjenica da u prosijeku dijete provede 6 sati i 32 minute dnevno pred ekranom (televizijskim, računalnim, kinematografskim), a danas je možda ta brojka i veća. Utjecaj medija na djecu općenito je

³⁵ Ilišin, V.; Marinović Bobinac, A.; Radin, F. Djeca i mediji : uloga medija u svakodnevnom životu djece. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.

nezamisliv. Veći kod djece mlađeg školskog uzrasta očita je prisutnost tih medija u svakodnevnom životu i školovanju.

Značajan je utjecaj novih tehnologija i medija i na knjigu i čitanje. Prevladava mišljenje da današnja djeca ne vole čitati, rijetko čitaju, a kada moraju ne razumiju stvarno značenje i dublji smisao teksta koji čitaju. Iako su razlozi takvog stava spram čitanja dublji i kompleksniji, mnogo pozornosti u stručnim se raspravama posvećuje prevladavajućem utjecaju elektronskih medija u životu djece i mladih, koji se nastavlja i u zreloj dobi. Unatoč tome, u poplavi tiskanih i elektronski oblikovanih poruka značaj čitanja postaje važniji nego ikada ranije. Čitanje je vještina koja ne poznaje granice medija i koja je pretpostavka za služenje svim medijima, jer bez sposobnosti recepcije u čitanju nije moguća ni uspješna recepcija u drugim područjima³⁶. Bučević-Sanvincenti smatra da: „Pojavom novih sredstava masovnog priopćavanja i u konkurenciji s njima, knjiga ne gubi ništa od svoje društvene vrijednosti. Knjiga ima ozbiljnog konkurenta u ostalim medijima koji zaokupljaju slobodno vrijeme, a ne zahtijevaju posebne duhovne ili fizičke napore: radio, film, kazalište, televizija, video, kompjutor³⁷.“ Odnos između knjige i drugih medija ne mora uvijek biti antipodni, štoviše, filmovi i televizijske emisije mogu biti saveznici u motivaciji za čitanje. Na taj način možemo poticati čitateljske interese učenika u najširem smislu te sintagme³⁸. Stručnjaci smatraju da postoji mjesto i za knjigu i za elektroničke medije pri čemu je potrebno osigurati komplementarnost različitih medija, ne dopustiti da se oni međusobno isključuju. Dubravka Težak u radu *Utjecaji suvremenih medija na tematske i strukturne promjene u literaturi za mlade*³⁹ također smatra da novi mediji mogu biti dobar posrednik do knjige jer postoje očiti utjecaji jednoga medija na drugi, npr. više od tri četvrtine filmova snimljeno je prema književnim djelima, stoga takav popularan film možemo iskoristiti kako bismo zainteresirali djecu za čitanje djela na temelju kojeg je on snimljen. „Aktualnost i čitkost takvih djela pomažu nam da od mladih stvorimo čitatelje koji će samo ako steknu naviku čitanja,

³⁶ Sabolović-Krajina, D. Čitanje – sposobnost nužna u svim medijima. // Međunarodni stručni skup Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju : Koprivnica, 20. veljače 1998. : zbornik radova / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica : Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 5. – 6.

³⁷ Bučević-Sanvincenti, L. Uloga knjižničara kao promotora i poticatelja čitanja među mladima. // Zbornik radova/ Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica 1998. Rijeka : Zagreb : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci : Ministarstvo prosvjete i športa, 1999. Str. 209-214.

³⁸ Kermek-Sredanović, M. Čitateljski interesi i osobitosti recepcije mladog čitatelja. // Zbornik radova / Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Rijeka : Ministarstvo prosvjete, kulture i športa, 1994. Str. 17-24.

³⁹ Težak, D. Utjecaji suvremenih medija na tematske i strukturne promjene u literaturi za mlade. // Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 41-42.

posegnuti i za nekim vrjednijim djelima⁴⁰.“ Pravi će čitatelj svaku dramatizaciju i ekranizaciju književnog djela shvatiti kao izazov pa će, obogaćen jednim doživljajem posegnuti za drugim. A to je knjiga, onakva kakvom je uvijek zamišljamo kad o njoj govorimo – tiskovinom crnog na bijelom⁴¹. Solar smatra da nedostatak smisla za kvalitetu koji je zavladao upućuje na potrebu da se vratimo upravo knjigama. Tvrdi da nas čitanje uokvirenih smislenih cjelina, koje nas u tom smislu mogu i razočarati, može uputiti na sposobnost izravnog prepoznavanja onoga što nam se sviđa, i to nama osobno, a ne zbog toga što to preporučuju moda i mediji. Sposobnost ukusa treba na neki način odgajati jer ona nije „data“, već je zadata. Pa ako se svi želimo samo informirati i ovladati manipulacijom podataka, prestat ćemo čitati knjige. Solar smatra da upravo time gubimo i sposobnost razlikovanja kvalitete, koja se može steći jedino uspoređivanjem iskustva u knjigama koje su nas razočarale s iskustvima onih koje nas potiču da ih ponovno čitamo. Čitanje je tako u dobu ekrana postalo rad, koji nam tehnologija može olakšati, ili je postalo razonoda koja dosaduzamjenjuje nedostižnim nam uživanjem u fikciji bogatstva i slave⁴². Sve je evidentnije da se knjiga i noviji mediji nadopunjuju, a ne isključuju, da je jedno uz drugo, ako se koristi sa znanjem i umijećem, još moćnije.

Velikim utjecajem medija na sve aspekte života, promijenjena je i tradicionalna ulogaknjižnice i knjižničara. Ona postaje sve zahtjevnija. Promjene u radu knjižnica očituju se u radu samih knjižničara, oblikovanju i sadržaju fondova knjižnične građe, na organizaciji prostora i nabavi novih audio, video i elektroničkih aparata za korištenje nove građe, te promjeni u radu s korisnicima⁴³.“ Ponudu medija u knjižnicama za mlade potrebno je sadržajno usmjeriti prema učestalosti korisničkih navika i omiljenim temama mladih osoba. Za uspješan koncept ponude medija nije odlučujuća količina, već aktualnost ponude i izbor medija, koji mora biti usmjeren prema interesima mladih. Danas polazimo od toga da se knjižnična građa mora u jednakom omjeru sastojati od tiskane i neknjižne građe. Glazba, računala, časopisi i knjige imaju podjednako važnu ulogu. Knjižnice bi se trebale više otvoriti prema potrebama slobodnog vremena i zabavi mladih korskornika, tj. prema medijima kulture za

⁴⁰ Težak, D. Utjecaji suvremenih medija na tematske i strukturne promjene u literaturi za mlade. // Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 41-42.

⁴¹ Bučević-Sanvincenti, L. Uloga knjižničara kao promotora i poticatelja čitanja među mladima. // Zbornik radova / Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica 1998. Rijeka : Zagreb : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci : Ministarstvo prosvjete i športa, 1999. Str. 209-214.

⁴² Solar, M. Zašto čitati knjige. // Zbornik radova : Čitanje kao dio knjižnično-informacijskog obrazovanja / XXIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Osijek, 9.-11. svibnja 2011. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2011.

⁴³ Štefančić, S. Knjižnica za mlade na multimedijalan način. // Knjižnica i mediji : zbornik / priredili Ranka Javor, Silko Štefančić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2006. Str. 28-40.

mladež i njenim temama, kao što su glumci, moda, sport, filmovi, serije, glazba, pop-kultura, računala, grafiti, itd. Literarna kvaliteta tih medija ima pri tome sekundarnu ulogu, njihova vrijednost je u dosljednoj orijentaciji prema interesima mladih.

Danas je iznimno važan zadatak knjižnica osposobiti svoje korisnike za uporabu moderne tehnologije i novih medija, posebno novih elektroničkih izvora kao što je internet, na pravilan način. Knjižničar može pomoći i pokazati da bi ti izvori trebali biti samo alati u procesu učenja i poučavanja, a da nisu smisao cijelog procesa. Mladi ljudi kao komunikacijski kanal u potrazi za informacijom kako za zabavu, tako i za učenje odabiru internet. Stoga knjižnice trebaju iskoristiti prednosti novih komunikacijskih i informacijskih tehnologija i redefinirati svoje stavove u pogledu usluga kako bi se približile potrebama mladih ljudi. S jedne strane, knjižnica će tako biti bliža interesima mladih, a s druge, mladima je informacijska i informatička pismenost neophodna. Nažalost, nitko ih sustavno ne poučava kako pronaći informacije, kako uopće oblikovati informacijski upit, kako vrednovati informacije i izvore informacija. Bitno je stvoriti kritički odnos prema medijima. „Medijska kritika je konstitutivni čimbenik kompetentnog ovladavanja medijima“⁴⁴. „Više se ne može isključiti iz obrazovnog koncepta za 21. stoljeće ni medijska kompetencija, kritička prosudba i ocjenjivanje sadržaja koji su posredovani medijima“⁴⁵. Mladima je potrebno osigurati sveobuhvatne oblike medijskog odgoja u svrhu daljnjeg stjecanja obrazovanja i osobnog razvoja. Taj zadatak trebale bi preuzeti upravo knjižnice s obzirom na to da je pružanje informacijskih usluga jedna od temeljnih zadaća narodne knjižnice. Pritom je važno da narodna knjižnica omogućuje pristup informacijama na svim razinama, obrazuje korisnike za služenje informacijskim tehnologijama, usmjerava korisnike na odgovarajuće izvore informacija. Suvremene knjižnice trebaju prepoznati mogućnosti koje nudi nova tehnologija i u skladu s tim oblikovati svoje usluge i biti moderan i inovativan izvor znanja. Knjižničari svakodnevno moraju pronalaziti i kreirati nove metode i načine rada, koristeći se novim medijima kako bi što više obogatili svoju ponudu i odgovorili na sve zahtjevnije potrebe današnje djece i mladeži.

⁴⁴Mikić, K. Odgoj za medije. // Knjižnica i mediji : zbornik / priredili Ranka Javor, Silko Štefančić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2006. Str. 7-19. Str. 9.

⁴⁵Mikić, K. Odgoj za medije. // Knjižnica i mediji : zbornik / priredili Ranka Javor, Silko Štefančić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2006. Str. 7-19.

5. Odjeli za djecu i mladež

Programi i usluge namijenjeni mladima uglavnom su se vezivali uz rad odjela za djecu koji prenose metode i oblike rada s djecom u rad s tinejdžerima, i to najčešće u obliku odjela za djecu i mlade. Uzrok svojevrsnoj zanemarenosti mladih u narodnim knjižnicama Stričević i Jelušić nalaze udugogodišnjoj tradicionalnoj podijeljenosti narodnih knjižnica na odjele za djecu i odjele za odrasle te u praksi da se usluge namijenjene mladima vezuju uz odjele za djecu ili odjele za odrasle⁴⁶. Navode da unatoč činjenici da su četvrtina korisnika narodne knjižnice tinejdžeri, knjižnice tradicionalno namjenjuju manje prostora, osoblja i financijskih sredstava za usluge za mlade, nego za bilo koju drugu dobnu skupinu korisnika⁴⁷.

Često u hrvatskim narodnim knjižnicama nije jasno o kojoj se dobi radi kada se govori o mladima. Mnoge su knjižnice naziv "dječji odjel" proširile u "odjel za djecu i mlade" iako se iz usluga i programa vidi da se radi o dječjim odjelima koji dob korisnika usklađuju sa završetkom osnovne škole, pa na račun razvojnih etapa prvenstvo daju formalnim granicama koje određuje obrazovni sustav. Njemačka knjižničarka Ritta Schmitt, koja je aktivno sudjelovala u stvaranju prvih odjela i knjižnica za mlade u Njemačkoj devedesetih godina prošloga stoljeća, vidi u ovakvim primjerima i pogrešku i zamku jer se pokazalo da se za mlade u takvim kombiniranim odjelima osigurava uglavnom literatura potrebna za školovanje i obrazovanje, dok je uloga knjižnice u slobodnom vremenu mladih zanemarena i za njih nema posebnih usluga i programa⁴⁸.

Mladi žele biti odrasli i zato se ne osjećaju dobro u odjelima koje moraju dijeliti s djecom. Odvajanje od djetinjstva, a pogotovo od osoba koje su mlađe od njih, karakteristično je za tu dob pa je smještanje mladih s djecom kontraproduktivno. Realno je postaviti granicu između djetinjstva i mladenaštva na otprilike dvanaest godina starosti⁴⁹. Ta se činjenica protivi dosadašnjim bibliotekarskim pravilima koja su tu granicu postavila na četrnaest godina. No, knjižnice se moraju suočiti s tim promjenama i napustiti dosadašnje granice u korist svojih mladih korisnika. Razdoblje mladenaštva obilježeno je odvajanjem od

⁴⁶ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34., str. 3.

⁴⁷ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁴⁸ Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnju publiku. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁴⁹ Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnju publiku. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

roditeljskog doma, uz istodobni porast značaja društva iste starosne dobi. Društvo preuzima dosadašnju ulogu obitelji u aspektu emocionalne sigurnosti, ono određuje neke segmente životnoga stila, npr. kako će se oblačiti i koja će se glazba slušati. Zato mladi i u knjižnice dolaze u grupama. Knjižnica bi morala svoje ponude i uređenje knjižnice prilagoditi tim promjenama u razvoju mladih ljudi⁵⁰.

U određenom trenutku adolescenti koji su naviknuli koristiti svoje slobodno vrijeme na odjelima za djecu, zateknu se u rascjepu između interesa i sadržaja. Svojim čitalačkim potrebama prerasli su dječje odjele, ali im nedostaje druženje, rad u skupinama, osjećaj pripadnosti grupi. Stoga se ozbiljno pomišljalo na otvaranje posebnih knjižnica za adolescente. Međutim, neka svjetska istraživanja i jedno domaće (Z. Sviben) dolaze do istovjetnog zaključka – adolescenti ne žele biti getoizirani, oni žele biti prepoznata grupa unutar korpusa odraslih korisnika, ali i bez ograničenja na prijelazu iz dječjeg odjela u odrasli⁵¹. Oni žele svoj kutak, svoje teme, dakle, bavljenje njima kao grupom, ali žele i svoje slobodno vrijeme provesti uz računalne i društvene igre. Ti su zahtjevi potpuno razumljivi, ako se ima na umu da u adolescentskoj dobi postoji jaka sklonost grupi, ali istodobno i traženje i pronalaženje vlastitog identiteta. Jasno odvajanje prostora za djecu od prostora za mladež je nužno. Ipak, mlade korisnike ne treba ograničiti na prostor za mladež. Ponuda prostora za mlade mora biti koncipirana tako da omogućava pristup u sva druga područja knjižnice⁵². Pokazalo se vrlo korisnim kada su u blizini prostora za mladež smještene ponude za odrasle korisnike, kao audiovizualni/elektronički mediji, časopisi, kafić za čitanje, itd., jer ponudeni mediji mogu biti zanimljivi i mladima⁵³. Prostor za mladež mora imati i jasna vizualna obilježja.

Sabljak navodi nekoliko rješenja za bezbolan prijelaz s odjela za djecu na odjel za odrasle⁵⁴. Jedno je rješenje tzv. knjižnica za sve za što su primjere pomenuta njemačka, zatim skandinavska iskustva, a posebno finska. Tu nema vidljivih prepreka i zidova među odjelima, već stariji korisnici često pomažu mladima i djeci u snalaženju, uključujući se u razne

⁵⁰ Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnju publiku // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁵¹ Sabljak, Lj. Adolescenti kao korisnici narodnih knjižnica. // Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena : Lovran, 25. i 26. rujna 1997. : zbornik radova / uredile Marija Šegota-Novak, Vesna Turčin. Rijeka : Zagreb : Gradska biblioteka Rijeka ; Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997. Str. 89-92.

⁵² Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnju publiku. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁵³ Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnju publiku. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁵⁴ Sabljak, Lj. Adolescenti kao korisnici narodnih knjižnica. // Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena : Lovran, 25. i 26. rujna 1997. : zbornik radova / uredile Marija Šegota-Novak, Vesna Turčin. Rijeka : Zagreb : Gradska biblioteka Rijeka ; Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997. Str. 89-92.

programe. Tinejdžeri se igraju s djecom, odrasli se uključuju u aktivnosti namijenjene djeci, npr. pričanje priča. Druženje korisnika u svim odjelima, prema trenutačnom interesu i raspoloženju, privlačan je izazov i poželjan put uvođenja adolescenata u odraslost.

Napori hrvatskih knjižnica u tom smislu očituju se u odjelima za djecu koji su prerasli u odjele za djecu i mladeži u programima za mlade. Uglavnom se radi o multimedijским sadržajima i računalnim radionicama te povremenim tribinama s edukativnim temama o ovisnosti, o problemima odrastanja i sl. Svrha knjižničnih usluga za mladež jest da omoguće prijelaz s usluga za djecu na usluge za odrasle na temelju jedinstvenih potreba mladih. Mladi ljudi trebaju i zaslužuju usluge koje zadovoljavaju njihove potrebe za obrazovanjem, informiranjem, kulturom i raznoštom. Te bi usluge trebale promicati pismenost, cjeloživotno učenje, informacijsku pismenost i čitanje iz užitka⁵⁵.

6. Povijest razvoja knjižničnih usluga za mlade

Svijest o mladima kao posebnoj korisničkoj skupini javlja se početkom 20. stoljeća. Povijest knjižničnih usluga za mlade, veže se uz SAD i Njemačku, a posljedično su te zemlje ostvarile i najveći utjecaj na ovo područje rada knjižnica. Prvi put se usluge za mlade odvajaju od ostalih 1919. godine u SAD-u, a u Hrvatskoj se prvi odjel za mlade otvorio tek 2000. godine.

6. 1. Razvoj knjižničnih usluga za mlade u svijetu

Godina 1919. označava početak posebnih knjižničnih usluga za mlade. Tada je Mabel Williams postala prvom knjižničarkom za mlade i voditeljicom Odjela za školski rad u New York Public Library⁵⁶. Tijekom iduća dva desetljeća u još nekoliko ograna ove knjižnice oformljeni su odjeli za mlade. Krajem četrdesetih godina 20. st. Američko knjižničarsko društvo (ALA) izdaje proglas *A Youth Library in Every Community* s idejom da usluge za mlade u narodnoj knjižnici pomognu mladima u snalaženju u vremenu brzih društvenih promjena. Nešto kasnije u narodnoj knjižnici u Los Angelesu javljaju se novi oblici rada s

⁵⁵ Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

⁵⁶ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

mladima, od diskoteke u podrumu knjižnice, preko seminara o alternativnim stilovima života, programa na temu kako popraviti bicikl do pisanja pjesama i izrade stripova, kao i uređenje prostora da bude bliskiji mladima⁵⁷. Obrazovna uloga knjižnica bila je za američke knjižnice najvažnija do šezdesetih godina 20. st. Tada su knjižnice, zbog velike navale učenika počele ograničavati usluge za učenike i studente ističući da narodne knjižnice ne trebaju obavljati posao školskih knjižnica. Obrazovna se uloga vraća u prvi plan u devedesetim godinama, a ističe se i uloga u poticanju i promociji čitanja te uloga u građanskom odgoju pojedinca. Uz uslugu pomoćničenju za školu i ispunjavanju obveza (kroz programe pomoći u domaćim zadaćama), radi se i na pružanju usluga koje mogu pomoći u kvalitetnijem provođenju slobodnog vremena. U devedesetima dolazi do zaokreta, mladima se u knjižnici pružaju usluge koje im omogućuju kvalitetniji život u zajednici, uključuju se ili kao korisnici ili aktivno kao pomagači mlađima prilikom izvedbe aktivnosti. Time se narodnim knjižnicama vraća društvena uloga, one odgajaju i obrazuju za demokratsko građanstvo⁵⁸. Na temelju analize povijesti knjižničnih usluga za mlade u SAD-u, Virginia Walter i Elane Meyersnavode da njihov koncept počiva na tri stupa: čitanju, informiranju i obrazovanju, te djelovanju u zajednici i na zajednicu⁵⁹.

U Europi je značajna Međunarodna knjižnica za djecu i mlade (*Internationale Jugendbibliothek*), osnovana 1949. u Münchenu s ciljem širenja mira, trpeljivosti i razumijevanja među djecom i mladima pomoću knjiga iz različitih kultura i na svim jezicima svijeta⁶⁰. Pravo mladih na posebne programe i usluge u narodnim knjižnicama prepoznala je i IFLA, pa su 1996. izašle njene prve *Smjernice za knjižnične usluge za mlade*⁶¹, a 2001. je u izdanju Hrvatskog knjižničarskog društva izašlo i hrvatsko izdanje⁶². U devedesetim godinama prošlog stoljeća primjetan je intenzivniji rad u ovom području, što je posebno izraženo u Njemačkoj, čije su osnovne koncepcije i primjeri prakse ugrađeni u prvo izdanje *Smjernica*. Za pretpostaviti je da su važnu ulogu u pogledu pokretanja odjela, knjižnica, programa i usluga za mlade odigrale upravo *Smjernice*, ali i pojava novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija koje najbrže prihvaća ova dobnaskupina korisnika. Nakon

⁵⁷ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁵⁸ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁵⁹ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁶⁰ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁶¹ Guidelines for library services for young adults. The Hague : IFLA Headquarters, 1996.

⁶² Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

jednog desetljeća, uvidjela se potreba za revidiranjem *Smjernica* te ih IFLA objavljuje 2008.godine, a hrvatsko izdanje izlazi godinu dana kasnije⁶³. Drugo izdanje IFLA-inih *Smjernica za knjižnične usluge za mlade*⁶⁴, od prethodnog se izdanja (1996.) razlikuju upravo po većoj zastupljenosti sadržaja vezanih za internet, suvremenom pristupu planiranja i vrednovanja usluga za mlade, te temi kompetencija knjižničara. *Smjernice* su skrenule pozornost na ovu do tada zanemarenu skupinu korisnika, potaknule osmišljavanje posebnih usluga, programa i odjela za mlade u narodnim knjižnicama, a paralelno su omogućile i da se usluge za djecu usmjeravaju uistinu prema djeci, u svim rasponima zrelosti, od najranije predškolske dobi do školske djece pred adolescencijom⁶⁵. Dane su kao međunarodni okvir za razvoj knjižnica/odjela i usluga za mlade koje bi trebale promovirati pismenost, cjeloživotno učenje, informatičku pismenost i čitanje iz užitka. Sadrže teoretski i praktičan pristup ispunjavanju obrazovnih, informacijskih i kulturalnih potreba mladih, kao i potrebu za kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena, a na način koji je primjeren njihovom razvoju i dobi.

Dakle, najjači utjecaj na narodne knjižnice u ovom području njihova rada imali su koncepti knjižničnih usluga za mlade u američkim i njemačkim narodnim knjižnicama, iako se navedene koncepcije u mnogočemu međusobno razlikuju. Najveća razlika između američkog i njemačkog modela je utome što se u njemačkom knjižnica medijima i sadržajima prilagođava korisnicima, tj. kreće se od postojećih interesa mladih i prilagođava se njima, dok je američki model usmjeren nanačine kojima bi se mlade zainteresiralo za knjigu, učenje i čitanje, dakle, načinima kojima bise korisnike prilagodilo knjižnici. Američke su knjižnice bile uzor zbog najdužeg iskustva, a njemačke zbog najintenzivnije nacionalne kampanje i sustavnog uvođenja usluga za mlade⁶⁶. Nasuprot američke koncepcije gdje su se usluge i programi za mlade razvijali zasebno unutar pojedinih knjižnica, u njemačkim se narodnim knjižnicama u razdoblju od 1993. do 1996. godine razvijaju kao sustavni projekt koji pokreće Njemački institut za knjižnice u nekoliko gradova istodobno pod nazivom *Razvoj i usvajanje*

⁶³ Smjernice za knjižnične usluge za mladež: prerađeno izd. Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

⁶⁴ IFLA public library service guidelines / Edited by Christie Koontz and Barbara Gubbin. Berlin; Munich: De Gruyter Saur, 2010.

⁶⁵ Stričević, I. Čičko, H. Križanić Delač, Đ. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspektive // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 49, 1(2006)

⁶⁶ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

*novih konceptata bibliotečnih usluga za mlade*⁶⁷. Polazna točka razmišljanja o promjenama u radu knjižnica za mladež (dobna skupina od dvanaestogodišnjaka i trinaestogodišnjaka pa nadalje) bila je zamjetno izostajanje, odnosno nestanak mladih osoba iz narodnih knjižnica. Istraživanje u svezi s marketingom narodnih knjižnica već su u osamdesetim godinama ustanovila kod mladih korisnika određeni „prekid s knjižnicama“⁶⁸. Dotadašnje ponude knjižnica nisu bile dovoljno privlačne za mlade korisnike. U većini njemačkih narodnih knjižnica tradicionalno je postojala, a i danas postoji kao ponuda za djecu i mladež, tzv. knjižnica za djecu i mladežije je težište ponude u literaturi za mladež, a stručna područja pokrivaju odjeli za odrasle. Upravo se taj koncept pokazao problematičnim, jer knjižnicu za mladež definira isključivo sa stanovšta vrlo uske, jasno određene knjižnične građe za mladež⁶⁹. Takva je ponuda očito bila nedovoljno privlačna, pa su knjižnici okrenuli leđa i koristili je skoro isključivo za potrebe škole obrazovanja. Knjižnica je imala sve manju ulogu u slobodnom vremenu mladih osoba. Zbog toga je cilj projekta bio osmisliti nove usluge i programe za mlade u narodnim knjižnicama.

Jedno od istraživanja potreba i interesa mladih, koje je provedeno u sklopu projekta, utjecalo je na oblikovanje programa i usluga za mlade, koje se u mnogim njemačkim narodnim knjižnicama razvijaju u posljednjem desetljeću 20. stoljeća. Prve knjižnice koje su ga uvele, Hamburg-Mummelmannsberg i Rostock-Dierkov, kasnije su predstavljale način na koji se pristupilo razvoju novih ponuda i usluga za mlade⁷⁰. Na prvom mjestu bilo je uključiti mlade u sva pitanja koja se javljaju pri ostvarivanju projekta, posebice u izbor medija. Misao vodilja bila je da mlade ne treba tretirati kao problematične i teške, nego kao korisnike određenih medija isadržaja i upravo im to valja u knjižnici ponuditi. Prva knjižnica za mlade kao izdvojen prostor otvorena je u Dresdenu 2000. godine kao podružnica Gradske knjižnice Dresden⁷¹. Oko polovine građe čine audiovizualni i elektronički mediji, mlade se potiče na njihovo korištenje, potiče ih se na čitanje i pruža im se podrška upravljanju i pronalaženju informacija bilo koje vrste, s naglaskom na informacijama za život (nezaposlenost, izbor zvanja, vojni rok, droga, neželjena trudnoća i sl.), koje mogu dobiti urazličitim oblicima, od

⁶⁷ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁶⁸ Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnu publiku // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁶⁹ Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnu publiku // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁷⁰ Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnu publiku // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁷¹ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

brošura do poveznica na *online* savjetovališta, kao i u razgovoru sastručnjacima u knjižnici, pojedinačno i skupno. Konceptija posebnih usluga za mlade, najčešće u obliku odjela za mlade (jedina knjižnica za mlade u potpuno odvojenoj zgradi bila je ona u Dresdenu), proširila se čitavom Njemačkom. Zajedničku osnovu svima čine zaseban, posebno opremljen prostor za mlade, u čijem osmišljavanju i uređenju sudjeluju i mladi korisnici, težište na audio-vizualnim i elektroničkim medijima pri stvaranju zbirke, popularna tiskana građa koja uključuje brošure i letke sa životnim temama koje zanimaju mlade i obvezno uključivanje mladih u osmišljavanje i provedbu usluga. Kako je Ilona Glashof, jedna od začetnica zamisli osnivanja odjela za mlade u Njemačkoj, sredinom devedesetih godina 20. stoljeća bilapredsjednica IFLA-ine Sekcije knjižnica za djecu i mladež, a Sekcija se upravo u to vrijeme bavila izradom *Smjernica za knjižnične usluge za mladež*, njemačka suiskustva ugrađena u *Smjernice* i na taj način uvelike su utjecala na narodne knjižnice u svijetu u posljednjem desetljeću prošlog stoljeća⁷².

Iako se rad na pokretanju različitih usluga pojačao posljednjih dvadeset godina, svakako treba istaknuti da je on još daleko od idealnog i da i dalje u većini zemalja ponajviše ovisi o entuzijazmu pojedinih knjižnica i knjižničara.

6. 2. Razvoj knjižničnih usluga za mlade u Hrvatskoj

Kod nas knjižnične usluge za ovu korisničku skupinu nemaju dugu povijest. Pozornost se posljednjih desetljeća više pridavala dječjim odjelima, osobito djeci najranije dobi, koja su sedamdesetih godina prošlog stoljeća bila potpuno zanemarena skupina u narodnim knjižnicama⁷³. To je jedan od razloga za izostajanje sustavnih programa i usluga za mlade, a nije pridonijela ni podjela narodne knjižnice na odjel za djecu i odjel za odrasle koja je rezultat formalne granice podvučenena temelju osnovnoškolskog obrazovanja i daljnjeg školovanja što je uobičajeno u Hrvatskoj. U sklopu dječjih odjela, kasnih pedesetih godina prošlog stoljeća, provodile su se povremene akcije i programi koji su bili namijenjeni mladima, ali ne i sustavno organizirane službe i usluge za tu vrstu korisnika⁷⁴. *Smjernice za knjižnične usluge za mladež* utjecale su na promjenu odnosa prema mladima u hrvatskim

⁷² Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁷³ Stričević, I.; Čičko, H; Delač, D. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 1/2(2006), str. 25- 34.

⁷⁴ Stričević, I.; Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010)

knjižnicama jer se devedesetih godina 20. stoljeća počinju javljati posebne usluge za mlade. Gradska knjižnica Rijeka započela je 1999. godine projekt *Mladi za mlade*⁷⁵. Pod utjecajem *Smjernica za knjižnične usluge za mlade*⁷⁶, znanstvenih spoznaja i mnogih primjera dobre prakse otvoren je 2000. godine, pedeset godina nakon otvaranja prvog odjela za djecu u Hrvatskoj, u Knjižnici Medveščak u Zagrebu prvi odjel za mlade u Hrvatskoj što ubrzo mijenja praksu u hrvatskim knjižnicama⁷⁷. Konceptcija samog odjela razrađena je prema čitateljskim interesima, informacijskim potrebama i drugim specifičnostima ove korisničke skupine. Slijedile su se i upute iz *Smjernica* vezane za opremanje prostora, ponudu građe i medija, organiziranje programa i kompetencije osoblja koje radi s tom skupinom. Prva i do sada jedina knjižnica i čitaonica za mlade otvorena je 2003. pri Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu⁷⁸. Istraživanje Komisije za dječje knjižnice Hrvatskog knjižničarskog društva⁷⁹, provedeno u razdoblju od 2001. do 2003. godine pokazalo je da 36,4% narodnih knjižnica provodi neke od aktivnosti za tinejdžere, međutim nije specificirana dob. Budući da se aktivnosti najčešće odvijaju u sklopu dječjeg odjela (25 %), može se zaključiti da se radi o mlađim tinejdžerima, tj. učenicima šestog, sedmog i osmog razreda osnovne škole), 7,4 % programa odvija se u sklopu odjela za odrasle (vjerojatno programi za srednjoškolce koji ne uključuju mlade tinejdžere), 55,9 % knjižnica provodi aktivnosti za mlade suradnjom dječjeg i odjela za odrasle, a samo u 11,8 % knjižnica radi se o posebnom odjelu za mlade. Kad bi se istraživanje provelo danas rezultati bi vjerojatno bili nešto povoljniji.

Promjene su se dogodile i u drugim hrvatskim narodnim knjižnicama u kojima su se počele provoditi aktivnosti za mlade u različitim oblicima. Aktivnosti se provode u suradnji dječjeg odjela i odjela za odrasle, samostalno u odjelu za odrasle ili samostalno u odjelu za djecu, a posljednji oblik je najčešći⁸⁰. Nažalost, trend rasta broja dječjih odjela (75 novotvorenih odjela za djecu diljem Hrvatske od 1950. do danas) i bujanje programa za

⁷⁵ Mladi za mlade. URL: <http://www.gkri.hr/Home.aspx?PageID=141>. (10. 12. 2013.).

⁷⁶ Smjernice za knjižnične usluge za mladež: prerađeno izd. Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

⁷⁷ Drugo hrvatsko izdanje *Smjernica* sadrži, osim izvornog teksta, i prilog „Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež“, autora Ivana Chewa. Prilog je važan knjižničarima koji u radu s mladima trebaju pratiti suvremenu komunikaciju i tehnologiju te potrebe i interese mladih.

⁷⁸ Tko smo. URL: http://www.gkka.hr/Mladi/tko_smo.html. (3.11.2013.).

⁷⁹ Stričević, I.; Čičko, H; Delač, D. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49,1/2(2006), str. 25- 34.

⁸⁰ Stričević, I.; Čičko, H; Delač, D. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49,1/2(2006), str. 25- 34.

različite dobne skupine djece prikazan u radu I. Stričević i suradnika⁸¹, nije zahvatio knjižnice u vidu otvaranja odjela za mlade, organiziranja i provođenja programa namijenjenih ovoj dobnoj skupini korisnika. U našim narodnim knjižnicama izuzetak je, a ne pravilo, da se knjižnične službe i usluge za mlade nude u okviru posebnog programa/odjela za mlade. Zbog toga i trud koji je uložen u rad s djecom postaje upitan jer velik broj korisnika, odrastavši u tinejdžere, odlazi iz knjižnice. Prisiljeni na prelazak iz odjela za djecu u odjel za odrasle, u njemu ne pronalaze prostor, usluge i programe za sebe koji bi ih potakli na osjećaj pripadnosti koji je izuzetno važan u mladenačkoj dobi. Boravak u knjižnici, posudba knjiga i čitanje kao aktivnost nestaju iz njihovog obzora aktivnosti upravo u trenutku kada se formiraju kao osobe, ustaljuju svoje svjetonazore i životne navike.

Iako se zanimanje za ovu problematiku intenziviralo se posljednja dva desetljeća, još nije provedeno sveobuhvatno istraživanje koje bi se bavilo isključivo programima i uslugama za mlade i obuhvatilo većinu narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Problem neravnopravnosti položaja ove skupine korisnika vidljiv je i u *Standardima narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*⁸² u kojima mladi nisu prepoznati kao posebna skupina sa svojim potrebama i pravima. Naziv *mladežne* spominje se u kontekstu posebnih usluga za posebnu korisničku skupinu, nego kao dio naziva odjela u sintagmi odjel za djecu i mladež. Kao pozitivan primjer osvještavanja knjižničara o problematici programa i usluga za mlade treba navesti stručni skup pod nazivom „Tinejdžer u knjižnici. Upomoć!“⁸³ u organizaciji Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež HKD-ai Knjižnice Medveščak koji je održan 2009. godine, a na kojem su održana razna predavanja i predstavljeni različiti primjeri iz sfere rada s mladima u knjižnici.

7. Usluge za mladež

Kako bismo potaknuli mlade da postanu korisnici knjižničnih usluga i zainteresirali ih da aktivno sudjeluju u programima i redovito posjećuju knjižnicu, potrebno je osmisliti raznolike sadržaje koji će privući mlade različitih interesa. U ovom poglavlju pokušat ću odgovoriti na pitanja što bi knjižnica trebala ponuditi i koje bi usluge trebala razviti da bi se i

⁸¹ Stričević, I.; Čičko, H.; Delač, D. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49,1/2(2006), str. 25- 34.

⁸² Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske . 43, 3(2000), str. 163 - 180. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>. (10. 1. 2014.).

⁸³ Tinejdžer u knjižnici. Upomoć! URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/145/>. (10. 1. 2014.).

čitači i nečitači u njoj ugodno osjećali te kako učenike motivirati na čitanje na nekonvencionalniji način.

Kako je već spomenuto, početkom devedesetih godina 20. st. u Njemačkoj, kao odgovor na istraživanja narodnih knjižnica koja su pokazala da ponude knjižnica nisu dovoljno privlačne mladeži, pronađene su nove ideje koje se tiču usluga i ponude u knjižnicama za mladež. Usmjerivši se prema interesima mladih kao korisnika određenih medija i sadržaja, knjižnice su uključile mlade u izbor građe i sadržaja kako bi pružile usluge koje su u skladu s njihovim potrebama i interesima⁸⁴. Jasno odvajanje prostora za djecu od prostora za mladež je nužno, a prednost je ako su u blizini sadržaji iz ponude za odrasle korisnike. Prostor mora biti prilagođen grupi jer mladi u knjižnicu često dolaze u grupama.

Da bi se mlade u privuklo u knjižnicu kao korisnike njihov pogled na život treba shvatiti krajnje ozbiljno i za njih razviti specifične usluge i ponude. Mora se uzeti u obzir način na koji provode slobodno vrijeme, a Ritta Schmitt tvrdi kako je slobodno vrijeme mladih – vrijeme medija⁸⁵. Novi pogled na knjižnicu kao modernu ustanovu koja prati društvene, socijalne i psihološke promjene mladih trebao bi od knjižnica stvoriti mjesta učenja, ali i mjesta provođenja slobodnog vremena gdje bi se mladi osjećali ugodno i bili u potpunosti prihvaćeni. I *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*⁸⁶ navode kako narodna knjižnica mora razumjeti potrebe mladih i svoje usluge prilagoditi njima. Pri tome treba osigurati građu, uključujući i pristup elektroničkim izvorima informacija, koja će odražavati njihove interese i kulturu. U nekim slučajevima to će značiti nabavu građe koja predstavlja mladenačku kulturu na raznim medijima koji nisu dio tradicionalne knjižnične građe, a važno je da pri odabiru građe sudjeluju mladi kako bi građa zaista odražavala njihove interese. Mladi su za svoju kulturu stručnjaci, i knjižnica bi u najvećoj mogućoj mjeri trebala iskoristiti njihovo znanje s obzirom na medije, popularnu glazbu, računala i ostala područja života mladih. Planiranje, organizacija i izvedba programa namijenjenih mladima vrlo je važan segment rada narodne knjižnice jer su mladi zahtjevna korisnička skupina. Za njihovo provođenje važna je spremnost i raspoloživost osoblja, primjeren prostor i potrebni materijali

⁸⁴Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnju publiku. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30., str. 26.

⁸⁵Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnju publiku // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁸⁶ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

mediji. *Smjernice za knjižnične usluge za mladež*⁸⁷ preporučuju neke temeljne usluge koje bi knjižnice trebale ponuditi:

- slobodan pristup internetu
- osigurati referentne informacije koje mladim ljudima pomažu u učenju i osobnom razvoju
- ponuditi organizirane obilaske knjižnice da bi korisnici naučili samostalno se služiti knjižnicom te da bi se u njoj ugodno osjećali
- poučavati pismenosti i vještinama traženja informacija koristeći tiskane i elektroničke izvore
- ponuditi čitateljima savjetodavnu službu (pojedincima i skupinama)
- poticati korištenje svih vrsta građe
- ponuditi pomagala za pronalaženje građe i druge popratne materijale
- po potrebi olakšavati pristup izvorima koji ne postoje u fondu knjižnice te osigurati međuknjižničnu posudbu
- predstaviti knjižnične usluge za mladež u zajednici
- surađivati s drugim dobavljačima informacija i ponuđačima usluga u zajednici
- ponuditi usluge posebnim skupinama kao što su mladi ljudi s posebnim potrebama, maloljetni roditelji, mladi u odgojnim zavodima ili oni koji nisu u mogućnosti posjetiti knjižnicu.

Čunović navodi pet pravila za dobar odjel ili knjižnicu za mladež⁸⁸:

1. rad s mladima umjesto rada za mlade
2. odrediti ciljeve, očekivane rezultate u radu s mladima (što želimo postići programom)
3. oblikovati prostor u kojem će se mladi ugodno osjećati
4. povećati obrazovni uspjeh kod mladih uvodeći besplatnu individualnu pomoć u učenju, informatičko opismenjavanje i dr.
5. razvijati društvene vještine kod mladih koje škola ne stigne razviti – radionice o izradi plakata, filma, internetskih stranica, ukrasa
6. poticati rad u grupi i timski rad.

⁸⁷ Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

⁸⁸ Čunović, K. Nove knjižnične usluge za mlade. URL:

http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/7/7a/Nove_knji%C5%BEni%C4%8Dne_usluge_za_mlade_Kristina_%C4%8Cunovi%C4%87.ppt. (5. 10. 2013.).

Mjerila na temelju kojih se može prosuditirazina uspješnosti narodne knjižnice s obzirom na usluge za mlade, određuju se u odnosu na ispunjenje uloge narodne knjižnice (informacijske, obrazovne, kulturne, društvene), te načina na koji mladi korisnici, aktualni i potencijalni doživljavaju knjižnicu kao privlačno mjesto⁸⁹.

Sabljak u svom članku *Adolescenti kao korisnici narodnih knjižnica*⁹⁰ navodi metode rada s adolescentima u narodnoj knjižnici, a zatim i ciljeve i zadatke koje narodna knjižnica treba postići. Metode rada s adolescentima moraju se temeljiti na njihovoj aktivnosti, pri čemu igra nije isključena:

- u prvom planu treba biti interes mladih, koji osigurava maksimalnu motivaciju
- u radu treba polaziti od iskustava adolescenata
- rad u radionici valja temeljiti na aktivnom sudjelovanju, suradnji, interakciji i međuodnosu knjižničara, roditelja i sudionika radionica
- knjižnica treba odgojnodjelovati tako da pomaže mladom čovjeku u dolaženju do spoznaja, tj. u stvaranju „situacija učenja“, vodeći ga prema istraživanju i stjecanju znanja koje odgovara njegovim potrebama, interesima i sposobnostima.

Iz takva rada proizlaze ciljevi i zadatci: razvijati osjećaj zajedništva, povezanosti, uzajamnosti, solidarnosti, sigurnosti, vježbati timsko rješavanje problema uz prihvaćanje odgovornosti, vježbati socijalne vještine te poticati stvaranje vlastitog identiteta, ali i odgovornosti i brige za zajednicu i okolišod mjesne do opće razine. Takvim novim pristupom knjizi, učenju, pronalaženju zanimljivih poučnih podataka, otkrivanju novih dimenzija ljudskih znanja, vještina i mogućnosti interdisciplinarnim putem, čitanje postaje istodobno kognitivan i afektivan put do dinamičnog razvoja ličnosti. Tako oblikovana knjižnica trebala bi postati životni prirodni prostor koji potpomaže razvoj kreativnosti, aktivnosti i samoinicijativu mladeži, ali omogućuje provođenje slobodnog vremena te mir za razmišljanje.

I iz toga je vidljivo da je stari model knjižnice kao mjesta susreta, posudbe knjiga, dobivanja informacija, i u novije vrijeme, pristupa internetu i drugim medijima, dobio još jednu važnu ulogu, a to je kreiranje programa i aktivnosti koji bi bili potpora u zdravom razvoju tinejdžera. Čini se da je stari model knjižnice kao ustanove u koju mladi dolaze samo posuditi knjige već daleko iza nas, i da su pred knjižnice stavljeni novi, ne baš laki, zahtjevi.

⁸⁹ Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

⁹⁰Sabljak, Lj. Adolescenti kao korisnici narodnih knjižnica // Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena : Lovran, 25. i 26. rujna 1997. : zbornik radova / uredile Marija Šegota-Novak, Vesna Turčin. Rijeka : Zagreb : Gradska biblioteka Rijeka ; Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997. Str. 89-92.

7. 1. Koncepti knjižničnih usluga za mlade

S obzirom na organizaciju knjižnične službe za mlade možemo izdvojiti tri osnovna koncepta: knjižnica za mlade, odjel za mlade i program za mlade. Svi provode usluge, programe i aktivnosti namijenjene mladima, samo na nešto drugačiji način. Pri uvođenju usluga važno je odlučiti se za koncept koji je provediv i primjenjiv u određenoj knjižnici.

7. 1. 1. Program za mlade

Program za mlade provodi se uglavnom na dječjem odjelu, rjeđe na odjelu za odrasle, ili u suradnji obaju odjela. Radi se uglavnom o posebnim programima koji su osmišljeni za mlade korisnike knjižnica. Ovaj oblik ima i najdulju tradiciju, lako je primjenjiv, najčešće ne zahtijeva posebno osoblje ni građu. Bez izdvojenog fonda i prostora za mlade ovaj program ima i nedostatke: programi i aktivnosti supovremene, dakle nema kontinuiteta u radu.

7. 1. 2. Odjel za mlade

Odjel za mlade ima zaseban prostor, obično između dječjeg odjela i odjela za odrasle. Tu su smještene i izdvojene posebne zbirke i građa, informatička služba, provode se aktivnosti za mlade s kompetentnim osobljem koje radi s mladima. Aktivnosti se redovito organiziraju što znači da postoji kontinuitet.

7. 1. 3. Knjižnica za mlade

Knjižnica za mlade djeluje obično kao ogranak narodne knjižnice s potpuno odvojenim prostorom. Mladi se tu lako identificiraju s prostorom, programima i uslugama jer je sve namijenjeno baš njima. Osoblje koje tu radi je specijalizirano za rad sa mladima. No, izdvojen prostor koji s jedne strane naglašava važnost knjižničnih usluga za mlade, može biti i nedostatak jer ne postoji povezanost s narodnom knjižnicom. Mladi su tu donekle izdvojeni i nemaju uvid u cjelokupno djelovanje i ostale programe knjižnice, što se kasnije može očitovati u težem prijelazu na korištenje usluga odjela za odrasle.

Koncept odjela za mlade možda je najprimjereniji oblik pružanja usluga za mlade ukoliko knjižnica zadovoljava uvjete potrebne za to (dovoljno prostora za tri odjela i sl.). Poseban prostor za mlade pomaže im da se osjećaju ugodno i da su dio knjižnice, odnosno njezinih korisnika, a osoblje je posvećeno upravo njima. Postojanje odjela unutar knjižnice pridonosi javnoj vidljivosti i prepoznatljivosti djelatnosti same knjižnice. Kod ovakvog koncepta usluga sjajno je što se mladi mogu koristiti svim izvorima u knjižnici od dječjeg do odjela za odrasle, ovisno o potrebama i prednostima. Prednost je i što se takvim smještajem odjela za mlade može pratiti odrastanje korisnika, a to stvara naviku korištenja narodnom knjižnicom. Ako ne postoji specijalizirano osoblje unutar knjižnice za rad s mladima, potrebno je uspostaviti dobru suradnju informatora s dječjeg i odjela za odrasle zbog kretanja mladih i korištenja svih odjela, no svakako je najbolje da s mladima radi knjižničar koji će se baviti samo njima.

Potrebno je ipak još truda, vremena i sredstava da bi kod nas programi za mlade prerasli u odjele za mlade. No, svaka bi knjižnica trebala ovoj problematici posvetiti pažnju i barem postepeno povećavati svoju zbirku građe i usluga za mlade te je, čak i ako je još malena opsegom, odvojiti od dječjeg odjela. To bi svakako bio malen, ali značajan korak naprijed.

7. 2. Aktivnosti za poticanje čitanja

Mladima su obično najzanimljiviji programi koji su usmjereni na aktivnosti u slobodno vrijeme i tematski su usmjereni na sadržaje koji ih zanimaju, s ciljem dobivanja značajnih informacija i poticanja čitanja. Sabljak smatra da je važno u simbiozi držati igru, odnosno aktivnosti prikladne slobodnom vremenu, i učenje⁹¹. Dok se učenjem proširuje krug znanja i ljudskog iskustva, igrom se potiče i održava stvaralačka sposobnost, a zabavom se pak postiže nužno opuštanje. Stoga igru i zabavu u narodnim knjižnicama valja promatrati kao planiran povremeni odmor između raznih djelatnosti.

Mladi od knjižnice očekuju aktualnost, zainteresirat će ih građa i usluge koje su aktualne, koje prate trendove. Pri planiranju usluga i programa treba uključiti mlade i osluškivati njihove želje te s njima osmisliti program usluga koje najbolje zadovoljavaju

⁹¹ Sabljak, Lj. Adolescenti kao korisnici narodnih knjižnica // Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena : Lovran, 25. i 26. rujna 1997. : zbornik radova / uredile Marija Šegota-Novak, Vesna Turčin. Rijeka : Zagreb : Gradska biblioteka Rijeka ; Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997. Str. 89-92.

njihove potrebe u lokalnoj zajednici. Ritta Schmitt⁹² navodi zanimljiv primjer uključivanja mladih u odabir građe koju knjižnica nudi. Mladi korisnici su na zidne novine u knjižnici pisali svoje želje koje se tiču nabave knjiga, CD-a, računalanih igara itd. Poželjna je i suradnja s udrugama mladih i drugim ustanovama (školama, kazalištima, umjetničkim udrugama i sl.).

Programi koje *Smjernice*⁹³ preporučuju trebaju poslužiti kao orijentir, preporuka, a knjižnice trebaju kao odlučujuće čimbenike pri planiranju programa uzeti interese i utjecaj mladih u zajednici:

- razgovori o knjigama, pričanje priča i predstavljanje knjiga
- debatne skupine i kluboviza raspravu
- informativni programi s temama zanimljivim mladima
- posjeti slavnih osoba
- kulturne priredbe
- priredbe i programi koji se ostvaruju u suradnji s ustanovama i skupinama uzajednici
- stvaralačke aktivnosti mladih ljudi (dramske grupe, pismeno stvaralaštvo)
- radionice na kojima se podučavaju različite vještine ili kreativne radionice
- čitateljske debate
- predstavljanje knjiga.

U *Uputama za poslovanje narodnih knjižnica*⁹⁴ predlažu se aktivnosti usmjerene na promicanje knjige i čitanja, na edukaciju za korištenje knjižnice, na razvoj kreativnosti i korištenje kulturnih sadržaja djece i mladeži unarodnoj knjižnici. Izdvajam aktivnosti prikladne za mlade:

- likovna radionica
- grupni posjeti
- izložbe
- filmske, video i druge projekcije
- natjecanja i kvizovi
- lutkarske i dramske grupe i igre
- lutkarske i glazbeno-scenske predstave

⁹²Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnu publiku // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.

⁹³Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 17, 18.

⁹⁴Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 1996.

- književni susreti i susreti s poznatim osobama
- prikazi i predstavljanje novih knjiga
- kompjutorske radionice i igre
- mali knjižničari (mladi knjižničari)
- glazbene igraonice i slušaonice
- predavanja i tribine
- smotre poezije
- literarne grupe
- sat lektire u knjižnici
- razne prigodne akcije.

Dodala bih još susrete saslikarima, glumcima, posjete kazalištu (kako nastaje kazališna predstava), izložbe čije teme mogu odabrati učenici, a zatim i postaviti izložbu uz pomoć knjižničara, tečaj brzog čitanja, radionice informacijske pismenosti, uređivanje slika u računalnim programima, pisanje životopisa, pronalazak posla, itd.

S obzirom na orijentiranost mladih tehnologiji možda je najlakši način da se dopre do njih razvoj internetskih stranica knjižnica s besplatnim pristupom, organiziranim forumom i *wiki* stranicama koje mladi mogu sami uređivati. Čunović navodi primjere nekih hrvatskih knjižnica⁹⁵ i smatra da je korisno omogućiti mladima web kutak za njihove prijedloge časopisa ili knjiga, omogućiti informiranje mladih korisnika u obliku SMS-a o aktivnostima knjižnice te kreirati *online* izložbu za mlade na internetskim stranicama knjižnice⁹⁶. Za očekivati je da, ako mladi često posjećuju internetsku stranicu knjižnice jer tamo pronalaze korisne i zabavne sadržaje, na stranici će primijetiti inajave sadržaje koji se odvijaju u knjižnici pa će ih tako zanimljiva internetska stranica dovesti i do knjižnice i ranije spomenutih aktivnosti i programa za mlade, te u konačnici, do knjiga.

⁹⁵ Čunović, K. Nove knjižnične usluge za mlade. URL:

http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/7/7a/Nove_knji%C5%BEni%C4%8Dne_usluge_za_mlade_Kristina_%C4%8Cunovi%C4%87.ppt. (5. 10. 2013.).

⁹⁶ Čunović, K. Nove knjižnične usluge za mlade. URL:

http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/7/7a/Nove_knji%C5%BEni%C4%8Dne_usluge_za_mlade_Kristina_%C4%8Cunovi%C4%87.ppt. (5. 10. 2013.).

7. 3. Marketing i promidžba

Mehanizmi poticanja na čitanje raznoliki su. Dobrim i suvremenim poslovanjem knjižnica privlači i korisnike i potencijalne pokrovitelje, stoga je promidžba važna kao dio poslovne koncepcije i marketinga u knjižnicama. Dobrim promoviranjem knjižničnih usluga mogu se od potencijalnih stvoriti stvarni čitatelji. Bučević-Sanvincenti ističe važnost promidžbe: „Ako polazimo od činjenice da je motiviranost spremnost za poduzimanje napora i održavanja tog napora usprkos umoru i zasićenosti ili želji za poduzimanjem paralelnih aktivnosti, onda svijest o promotivnim aktivnostima u prostorima knjižnica treba postati maksima⁹⁷“.

Atraktivnosti knjižnice pridonosi i unutarnje uređenje, oprema, raznovrsnost građe, dinamično korištenje prostora (izložbe kojima se popularizira fond, izdvojeni preporučeni fondovi, smještaj građe na police, promotivni materijali poput postera koji pozivaju na čitanje, letaka i brošura s uputama što i kako koristiti u knjižnici, ali i uputama kako poboljšati vještine čitanja). Kako bi knjižnica provela svoju marketinšku strategiju, treba utvrditi suvisao marketinški i promidžbeni plan zasnovan na utvrđenoj politici. *Smjernice*⁹⁸ predlažu nekoliko promidžbenih knjižničnih programa i usluga koje bi trebao uključivati promidžbeni plan knjižnice:

- promovirati knjižnicu na mjestima okupljanja mladih (kina, kafići, popularne trgovine)
- graditi vjerodostojnost povezivanjem mladih da pomognu osmisлити knjižničnu promidžbenu građu te uvažavati njihove prijedloge
- promovirati usluge za mladež na mrežnim stranicama knjižnice koje su namijenjene mladima
- sponzorirati događaje koji povezuju knjižnicu s ciljevima koji zanimaju mlade
- organizirati natjecanja i promidžbene aktivnosti koje mladima daju prigodu da pokažu svoje znanje i sposobnosti
- osmisлити promidžbenu građu koja odražava mladenačku kulturu i interese, a uključuju sport, poznate osobe, ljubav, maštarije, nove trendove i glazbu
- promovirati knjižnicu u suradnji sa školama i drugim ustanovama u zavičaju.

⁹⁷Bučević-Sanvincenti, L. Uloga knjižničara kao promotora i poticatelja čitanja među mladima. // Zbornik radova / Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica 1998. Rijeka : Zagreb : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci : Ministarstvo prosvjete i sporta, 1999. Str. 209-214., str. 209.

⁹⁸Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

U promociju čitanja i pismenosti uključeni su brojni dionici: knjižnično osoblje, potencijalni čitatelji, učitelji, nakladnici i drugi članovi zajednice kojih se čitanje i pismenost na neki način tiču. Knjižničari vjerojatno od svih dionika najviše koriste istraživanja u promociji čitanja i pismenosti, a njihove će aktivnosti ovisiti o lokalnim inicijativama i okolnostima⁹⁹.

I u *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice*¹⁰⁰ naglašava se važnost marketinga kao prokušanog i pouzdanog sustavnog pristupa koji se zasniva na oblikovanju usluge ili proizvoda u skladu s korisničkim potrebama i željama, a čiji je cilj zadovoljstvo korisnika. Navodi se da je upravo marketing pokretačka snaga svake uspješne tvrtke i knjižnice, a obuhvaća četiri glavna pomagala:

1. istraživanje tržišta (planirani proces prikupljanja svih informacija o knjižničnom tržištu)
2. segmentacija tržišta (segmentiranje korisnika po različitim kriterijima temeljeno na istraživanju tržišta)
3. marketinški miks: proizvod, cijena, mjesto i promidžba (bavljenje oblikovanjem proizvoda, cijenom, mjestom i promidžbom građe i usluga te programa zasnovanim na istraživanju tržišta i različitim segmentima tog tržišta što pomaže knjižnici da maksimalno učinkovito iskoristi ograničena sredstva)
4. marketinška evaluacija (procjena korisničkog ponašanja i mjerenje zadovoljstva korisnika).

Knjižnice bi trebale imati strateški plan za promicanje pismenosti i čitanja i poduzimati istraživačke aktivnosti s jasno definiranim ciljevima koje je potrebno uskladiti s postojećim lokalnim i nacionalnim planovima. Strateški plan određuje vrstu istraživanja koje je potrebno proučiti i provesti. Na temelju proučene znanstvene literature i analize lokalne situacije, knjižničari mogu planirati i implementirati aktivnosti koje će pozitivno utjecati na promicanje čitanja i pismenosti. Cijeli se proces treba dokumentirati i vrednovati kako bi se

⁹⁹ Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama : smjernice za knjižničare / priredile Lesley Farmer i Ivanka Stričević. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/587>. (20. 1. 2014.).

¹⁰⁰ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

povećanje njegov učinak¹⁰¹. Knjižničari i drugi istraživači već desetljećima proučavaju promicanje čitanja i pismenosti. Meta-analiza tih istraživanja pokazuje sljedeće¹⁰²:

- učinkovite metode komunikacije u promociji: izložbeni panoi, bibliografije, označivači stranica, video zapisi, novinski članci, vijesti s mrežnih portala, knjiga tjedna/ popisi knjiga, priopćenja na radijskim i TV postajama
- djelotvorne knjižnične usluge: književni razgovori, savjetodavni rad u području čitanja i biblioterapija, referentna služba, poklanjanje knjiga, izgradnja zbirki, opismenjivanje/ vježbe čitanja, podjela nagrada
- djelotvorni promotivni programi: programi obiteljske pismenosti, pričaonice, natjecanja (*poetry slam*, pisanje, maskiranje u likove, čitanje tijekom ljeta, plakati, itd.), gostovanja autora i drugih govornika, posjet gradskoj vijećnici, sadržajno specifični programi (primjerice, čuvanje djece, pisanje molbe za posao, izrada različitih albuma s izrescima)
- sudjelovanje korisnika može se povećati kroz: čitateljske klubove i druge skupine za raspravu (primjerice, o filmu, anime) koji se odvijaju uživo ili putem interneta, savjetodavne skupine koje daju preporuke za čitanje (ocjenjuju i odabiru knjige, planiraju programe ili provode usluge)
- vrijedni proizvodi za korisnike: recenzije knjiga, označivači stranica i plakati, video zapisi, izložbeni panoi
- produktivne usluge za korisnike: mentoriranje, održavanje prijateljstva preko knjige, zajedničko učenje/ vježbanje, pričaonice, videozapisi/ snimanje
- pozitivna suradnja s partnerima: odnosi s javnošću, programi, obuka, gostujući predavači, konzultanti
- učinkoviti računalni promotivni proizvodi: digitalne pričaonice, *podcasting*, blogovi, *wiki* stranice, virtualne zajednice

Preduvjeti koje knjižnica mora zadovoljiti za promociju čitanja i pismenosti su:

- knjižnični fond (velik broj naslova, visoka kvaliteta, zanimljiv, aktualan, ispunjava korisničke potrebe i interese, građa na odgovarajućim jezicima)
- izvori i službe po izboru korisnika

¹⁰¹ Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama : smjernice za knjižničare / priredile Lesley Farmer i Ivanka Stričević. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/587>. (17. 1. 2014.).

¹⁰² Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama : smjernice za knjižničare / priredile Lesley Farmer i Ivanka Stričević. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/587>. (17. 1. 2014.).

- osoblje (treba biti kvalificirano, pristupačno i poznavati strane jezike)
- prostor (treba biti lako pristupačan, prijateljski nastrojen, čist i organiziran).

Mnoštvo je načina na koje knjižnice mogu promovirati čitanje i svoje usluge. Kako bi svaka knjižnica odabrala najefektivniji način promidžbe i kako bi postigla zadane ciljeve, korisno je, dakle, provesti istraživanje i na temelju rezultata prosuditi što je najbolje baš za tu knjižnicu. Na temelju analize dobivenih rezultata, knjižnica može odabrati neke od navedenih učinkovitih metoda te na taj način promicati čitanje i pismenost, ali i postati vidljivijom u lokalnoj zajednici.

7. 4. Knjižničar za mlade

Govoreći o konceptima knjižničnih usluga za mlade, istaknuto je kako je odvojen prostor za mladež koristan s obzirom na potrebe mladih osoba, ali to je nametnulo zaključak da on iziskuje i posebno osoblje. Neki autori uzrok zanemarenosti mladih kao posebne korisničke populacije knjižnicama vide, među ostalim, i u nedostatku posebno osposobljenih knjižničara za rad s mladima. Bivši direktor Newyorške javne knjižnice svećenik Timothy Healy izjavio je: „Najznačajnija vrednost svake biblioteke odlazi uveče kući – to je bibliotečko osoblje¹⁰³.

Knjižničari imaju vitalnu ulogu u poticanju i provođenju programa za razvoj čitanja i pismenosti. Knjižničari su ti koji knjižnicu čine sponom u povezivanju korisnika s knjigama, računalima i drugim izvorima informacija potrebnim za učenje, obrazovanje, rekreaciju i razonodu. U eri elektroničkih medija u društvu koje se brzo mijenja itekako su potrebne knjižnice koje prate društvene, ekonomske i tehnološke promjene, ali i aktivni knjižničari koji će biti pouzdani partneri u pronalaženju, organiziranju i vrednovanju informacija, bilo u knjizi, bilo u elektroničkim medijima. Stoga je potreba stručne obuke i stalnog usavršavanja knjižničara primarna. Za knjižničara je neophodno znati kako doći do informacija na bilo kojem mediju i pomoći korisnicima u snalaženju u šumi informacija¹⁰⁴. Vrlo je važno da knjižničar, uz nužno poznavanje informacijske i komunikacijske tehnologije, želi usvajati nova znanja i pratiti trendove, kako u svijetu knjige, tako i u svijetu glazbe i filma i drugim područjima koja zanimaju mlade.

¹⁰³Higgins I., S. Javne biblioteke i službe za mlade. Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 2009. Str. 93.

¹⁰⁴ Sabolović-Krajina, D. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Zbornik radova / Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću. Varaždin: Gradska knjižnica «Metel Ožegović», 1998. Str. 145-152.

Promjene u knjižnici su, s obzirom na nabavu i korištenje audiovizualne i elektroničke građe, novu tehnologiju i „nove“ korisnike utjecale i na knjižničare i postavile pred njih nove zahtjeve. Spontano i ciljano, s vremenom se profilirao novi knjižničar, tzv. *medija specijalist* ili knjižničar koji voli rad s mladim korisnicima, nije mu odbojan rad s novim tehnologijama, sklon je učenju, prihvaća da je njegov rad različit od rada njegovih kolega u drugim odjelima knjižnice. Takav knjižničar mora biti pismen, ne samo na *tradicionalan* način (sposobnost čitanja, pisanja, računanja), i *knjižnično*, već i *medijski* (sposobnost „konzumiranja“ i kritičkog razmišljanja o informacijama dobivenih putem elektroničkih medija), *informatički* (sposobnost korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija), *digitalno* (sposobnost čitanja i razumijevanja hiperteksta i multimedijских tekstova i sadržaja, kako na CD-ROM-u, tako i internetu) i *informacijski* (sposobnost traženja i vrednovanja informacija, lakoća korištenja medija, svijest o pouzdanosti i vjerodostojnosti informacija, te sposobnost prenošenja istih drugima)¹⁰⁵.

Knjižničar, osim stručnih znanja, treba posjedovati pedagoške kompetencije i poznavati razvojnu psihologiju mladih, imati sposobnost rješavanja problema isuradnje s pojedincima i grupom, ali i sposobnost analiziranja korisničkih potreba, planiranja i procjenjivanja usluga i programa. Uz dobre komunikacijske vještine i entuzijazam koji je svakako potreban u ovako zahtjevnom poslu, osoba bez predrasuda i otvorena za pomoć svakom korisniku sigurno će ostvariti odnos suradnje i povjerenja s korisnicima. O naporu knjižničara ovisi korisnikov doživljaj knjižnice, kao i kvaliteta usluga i programa kojima populariziraju knjižnične zbirke i u krajnjoj liniji potiču na čitanje.

Higgins¹⁰⁶ navodi sedam područja kompetencija za rad s mladima koje je odredilo Udruženje za knjižnične usluge za djecu (*Association for Library Service to Children, ALSC*):

- poznavanje korisničke grupe
- administrativne i menadžerske vještine
- komunikacijske vještine
- poznavanje građe i principa izgradnje zbirke
- vještine izrade programa
- znanja o zastupanju mladih
- znanja o odnosima s javnošću i umrežavanju
- profesionalan odnos i stručni razvoj.

¹⁰⁵Štefančić, S. Knjižnica za mlade na multimedijalan način. // Knjižnica i mediji : zbornik / priredili Ranka Javor, Silko Štefančić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2006. Str. 28-40.

¹⁰⁶Higgins I., S. Javne biblioteke i službe za mlade. Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 2009.

I *Smjernice za knjižnične usluge za mladež*¹⁰⁷ navode kompetencije koje bi knjižnično osoblje koje radi s mladim ljudima trebalo posjedovati:

- razumijevanje jedinstvenih razvojnih potreba mladih ljudi
- poštivanje mladih ljudi kao osoba
- poznavanje mladenačke kulture i interesa
- sposobnost uspostavljanja suradnje s drugim društvenim skupinama koje se bave potrebama mladih
- prilagodljivost u praćenju promjenjivih potreba i interesa mladih
- sposobnost zagovaranja mladih ljudi u knjižnici i široj zajednici
- sposobnost uspostavljanja suradništva s mladim ljudima
- poznavanje svih medija, uključujući knjige i građu u svim formatima
- vještine kreativnog mišljenja.

Heaviside, Sheila i suradnici¹⁰⁸ navode da knjižnice u kojima radi knjižničar za mlade i/ili knjižničar za djecu i mlade imaju osiguran bolji pristup građi za mlade, bogatije i raznovrsnije programe, imaju usluge za mlade s posebnim potrebama, aktivnosti za slobodno vrijeme mladih i tijekom vikenda, razlikuju potrebe mladih pri planiranju proračuna, češće prikupljaju podatke o uslugama za mlade, češće imaju poseban prostor za mlade i ulažu u obrazovanje knjižničara za rad s mladima. Istraživanje koje je provela sekcija za usluge za mlade Američkog knjižničarskog društva (YALSA) na uzorku onih knjižnica koje imaju usluge za mlade, dalo je rezultate iz kojih je vidljivo da postojanje knjižničara za mlade, pozitivno utječe na raznolikost i količinu usluga i programa za mlade, a to rezultira porastom broja mladih korisnika knjižnice.

Knjižničar ima priliku u mladim ljudima razviti oštrije kritičke sposobnosti i bolju osnovu za uživanje, kao i predstaviti im nova i srodnapodručja za čitanje. Knjižničari su ti koji knjižnicu čine prijateljskim mjestom za djecu i odrasle i ohrabruju ih da koriste knjižnične resurse, a uvelike utječu na način na koji će mlade osobe percipirati čitavu knjižnicu.

¹⁰⁷Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

¹⁰⁸ Heaviside, S.; Farris, E.; Dunn, Ch.; Fry, R.; Carpenter, J. Services and resources for children and young adults in public libraries : statistical analysis report. Washington DC : National Center for Education Statistics (NCES), U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, 1995. URL: <http://nces.ed.gov/pubs95/95357.pdf> (7. 1. 2014.).

8. Zaključak

Mladež je posebna skupina korisnika sa specifičnim obrazovnim, kulturnim, informacijskim i čitateljskim potrebama. Njihovim potrebama očigledno treba posvetiti posebnu pozornost jer samo pola od ukupnog broja djece koja su članovi dječjih odjela narodnih knjižnica prelaze u odjele za odrasle. Neodređene i nejednake dobne granice, knjižničari nesprijetni za rad s mladima, vezivanje usluga namijenjenih mladima uz odjele za djecu ili odjele za odrasle, sve su to razlozi zbog kojih mladi korisnici ostaju zanemareni.

Knjižnice trebaju uzeti u obzir potrebe mladih jer se one razlikuju od potreba djece i odraslih. Mladi najčešće slobodno vrijeme provode služeći se nekim od medija, a često odabiru internet da bi došli do informacija. Dakle, slobodno vrijeme koje mladi imaju vrijeme je medija, stoga knjižnice trebaju iskoristiti prednosti novih komunikacijskih i informacijskih tehnologija i redefinirati svoje usluge za mlade kako bi se približile njihovim potrebama. S jedne strane, knjižnica će tako biti bliža interesima mladih, a s druge, mladima je usluga informacijskog i informatičkog opismenijavanja koju im može dati knjižnica prijeko potrebna.

Danas je pojam pismenosti znatno širi od vještine čitanja i pisanja pa su, uz bazičnu, informatičku i informacijsku pismenost postale vrlo važne. Knjižničari su suočeni s dodatnim problemom jer je baš internet za mlade glavni izvor informacija, a mladi ne uče kako se koristiti informacijama, ne prepoznaju kao vrijedne one informacije koje nisu na internetu, a te na internetu ne znaju vrednovati te nemaju kritički odnos prema medijima. To je samo jedan segment u kojem knjižnice mogu ponijeti velik dio problema. Knjižnice mogu biti ključne u razvoju i promociji kulture pismenosti jer sudjeluju u ostvarivanju gotovo svih čimbenika koji pridonose razvoju i promicanju kulture pismenosti.

Upravo elektroničke medije mnogi smatraju razlogom funkcionalne nepismenosti mladih i navodnog slabijeg interesa za čitanje. Treba istaknuti da se knjige i elektronički mediji ne isključuju, već se nadopunjuju. Proces čitanja tradicionalno se povezuje s tiskanim medijima, no ono je danas vještina neophodna za služenje elektroničkim medijima pa usprkos pesimističkim predviđanjima o budućnosti knjige i čitanja u eri informatičke tehnologije ne postoje stvarni pokazatelji o smrti knjige ili padu čitanja. Potreba dobro razvijene vještine i sposobnosti čitanja postaje važnija nego ikada ranije jer korištenje novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija zahtijeva i sofisticiranije vještine čitanja, kao i dobro razvijenu informatičku i informacijsku pismenost. Unutar ovih okvira, čitanje i dalje predstavlja temeljni i nužni aspekt pismenosti. Čitanje je vještina koja ne poznaje granice medija i koja je

pretpostavka za služenje svim medijima, jer bez sposobnosti recepcije u čitanju nije moguća ni uspješna recepcija u drugim područjima, kao ni učenje ili društvena komunikacija. I Danev smatra da u središtu svega ipak ostaje knjiga, kao glavno ishodište i okosnica za širenje kulturnih navika i potreba, posebno čitanja i pisanja, ali isto tako i za poticanje vještine komuniciranja¹⁰⁹. Mogli bismo reći da su knjižnice kao svojevrsni multimedijalni centri svojih lokalnih zajednica hramovi pismenosti, te je njihova uloga u opismenjavanju na svim razinama sve važnija u vrijeme sveprisutnih medija.

Velikim utjecajem medija na sve aspekte života, promijenjena je i tradicionalna uloga knjižnice i knjižničara koja postaje sve zahtjevnija. Promjene u radu knjižnica očituju se u radu samih knjižničara, oblikovanju i sadržaju fondova knjižnične građe, na organizaciji prostora i nabavi novih audio, video i elektroničkih aparata za korištenje nove građe te promjeni u radu s korisnicima. Knjižnice trebaju provoditi razne aktivnosti namijenjene mladima. Planiranje, organizacija i izvedba programa namijenjenih mladima vrlo je važan segment rada, a za njihovo provođenje važna je spremnost i raspoloživost osoblja, primjeren prostor i potrebni materijali i mediji. Sve te aktivnosti trebaju biti posrednici koji će mlade povezati s knjižnicom i dovesti ih do kvalitetnih i zahtjevnih sadržaja.

Knjižničari imaju vitalnu ulogu u poticanju i provođenju programa za razvoj čitanja i pismenosti. Mnogi autori, uvažavajući potrebe i stil života današnjih mladih, upozoravaju na to što je bit izvrsnosti knjižničnih usluga za mlade. Mladi žele poseban prostor u knjižnici, treba ih uključiti u planiranje i provođenje programa za njih, nužna je ponuda raznovrsnih medija, knjižnica mora imati posebne usluge za mlade i pristupačne, dobro osposobljene knjižničare za mlade koji će raditi s njima. Sve aktivnosti valja izvoditi multimedijalno jer mladima više nije dovoljno atraktivan samo jedan medij i jedna vrsta aktivnosti. U izvođenju programa potrebna je aktualnost i raznolikost. „Ono što pri izvođenju akcija ostaje nepromijenjeno najvažnije, to je buđenje i kreiranje interesa za knjigu i čitanje¹¹⁰.“

Iako se zanimanje za ovu problematiku intenziviralo se posljednja dva desetljeća, u našim narodnim knjižnicama izuzetak je, a ne pravilo, da se knjižnične službe i usluge za mlade nude u okviru posebnog programa/ odjela za mlade. Nužno je proširiti novi pogled na knjižnicu kao modernu ustanovu koja prati društvene, socijalne i psihološke promjene mladih

¹⁰⁹ Danev, M. Novi pristupi čitanju u programima narodnih knjižnica. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće: zbornik / piredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 58-64.

¹¹⁰ Danev, M. Novi pristupi čitanju u programima narodnih knjižnica. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće: zbornik / piredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 58-64. Str. 59.

koji bi trebao od knjižnica stvoriti mjesta učenja, kao i mjesta provođenja slobodnog vremena gdje bi se mladi osjećali ugodno i bili u potpunosti prihvaćeni. Mjerila na temelju kojih se može prosuditi razina uspješnosti usluga za mlade narodne knjižnice određuju se u odnosu na ispunjenje informacijske, obrazovne, kulturne i društvene uloge narodne knjižnice, te načina na koji mladi korisnici, aktualni i potencijalni doživljavaju knjižnicu kao privlačno mjesto. Kombiniranjem različitih medija, metoda i tehnika pri radu s mladima postiže se raznovrsnost i aktualnost koja knjižnicu može približiti mladima i potaknuti njihov interes za knjigu i čitanje te na taj način, „čitanje kao individualni, nenadoknadiv i neponovljiv čin neće nikada ustupiti pred multimedijom“¹¹¹. Knjiga ostaje središte i okosnica za širenje kulturnih navika i potreba, posebno čitanja i pisanja, ali i vještine komuniciranja¹¹².

¹¹¹ Bučević-Sanvincenti, L. Uloga knjižničara kao promotora i poticatelja čitanja među mladima // Zbornik radova / Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica 1998. Rijeka : Zagreb : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci : Ministarstvo prosvjete i športa, 1999. Str. 209-214. Str. 209.

¹¹² Nagy, A. Sudbina ili iskušenje. (Modernizacija, globalizacija – posljedice i protumjere) // Međunarodni stručni skup Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju : Koprivnica, 20. veljače 1998. : zbornik radova / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica : Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 12-18.

Literatura

1. Bettelheim, B.; Zelan, K. Čitanje i dijete. // Kako razvijati kulturu čitanja : zbornik / priredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1999.
2. Bučević-Sanvincenti, L. Uloga knjižničara kao promotora i poticatelja čitanja među mladima. // Zbornik radova / Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Crikvenica 1998. Rijeka : Zagreb : Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci : Ministarstvo prosvjete i športa, 1999. Str. 209-214.
3. Chelton, Mary K. Future direction and bibliography. // Young adults and public libraries : a handbook of materials and services / Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport, Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 387-397.
4. Cordes, S. Broad horizons: the role of the multimodal literacy in 21st century library. 2009. URL: <http://conference.ifla.org/past/2009/94-cordes-en.pdf>. (15. 1. 2014.).
5. Čunović, K. Nove knjižnične usluge za mlade. URL: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/images/7/7a/Nove_knji%C5%BEni%C4%8Dne_usluge_za_mlade_Kristina_%C4%8Cunovi%C4%87.ppt. (5. 10. 2013.).
6. Danev, M. Novi pristupi čitanju u programima narodnih knjižnica. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće: zbornik / piredila Ranka Javor. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 58-64.
7. Guidelines for library services for young adults. The Hague : IFLA Headquarters, 1996.
8. Heaviside, S.; Farris, E.; Dunn, Ch.; Fry, R.; Carpenter, J. Services and resources for Children and Young Adults in Public Libraries : Statistical Analysis Report. Washington DC: National Center for Education Statistics (NCES), U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, 1995. URL: <http://nces.ed.gov/pubs95/95357.pdf>. (10. 1. 2014.).
9. Higin I., S. Javne biblioteke i službe za mlade. Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 2009.
10. IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 105-107.
11. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

12. IFLA public library service guidelines / Edited by Christie Koontz and Barbara Gubbin. Berlin; Munich: De Gruyter Saur, 2010.
13. Ilišin, V.; Marinović Bobinac, A.; Radin, F. Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.
14. Kermek-Sredanović, M. Čitateljski interesi i osobitosti recepcije mladog čitatelja. // Zbornik radova / Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Rijeka : Ministarstvo prosvjete, kulture i športa, 1994. Str. 17-24.
15. Lammiman, J. ; Syrett, M. Cool generacija : nova poslovna filozofija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2005.
16. Lasić-Lazić, J.; Laslo, M.; Boras, D. Informacijsko čitanje. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008.
17. Lippincot, J. K. Net Generation Students and Libraries. (2006) URL : <http://www.educause.edu/research-and-publications/books/educating-net-generation/net-generation-students-and-libraries>. (20. 12.20013.).
18. Literacy Training for Children and Young Adults in Public Libraries : Strategic Plan. 15. 10. 2008. URL: <http://archive.ifla.org/VII/s10/pubs/literacy-training-children-ya.pdf>. (8. 11. 2013.).
19. Mikić, K. Odgoj za medije. // Knjižnica i mediji : zbornik / priredili Ranka Javor, Silko Štefančić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2006. Str. 7-19.
20. Mladi za mlade. URL: <http://www.gkri.hr/Home.aspx?PageID=141>. (10. 12. 2013.).
21. Nagy, A. Sudbina ili iskušenje. (Modernizacija, globalizacija – posljedice i protumjere) // Međunarodni stručni skup Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju : Koprivnica, 20. veljače 1998. : zbornik radova / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica : Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 12-18.
22. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. 1989. URL: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>. (20. 12. 2013.).
23. Primjena istraživanja u promicanju pismenosti i čitanja u knjižnicama : smjernice za knjižničare / priredile Lesley Farmer i Ivanka Stričević. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/587>. (10. 12. 2013.).
24. Rapp, M. Adolescent development : an emotional roller coaster. // Young adults and public libraries : a handbook of materials and services / Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport : Connecticut ; London : Greenwood Press, 1998. Str. 1-10.

25. Sabljak, Lj. Adolescenti kao korisnici narodnih knjižnica // Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice izazov promjena : Lovran, 25. i 26. rujna 1997. : zbornik radova / uredile Marija Šegota-Novak, Vesna Turčin. Rijeka : Zagreb : Gradska biblioteka Rijeka ; Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1997. Str. 89-92.
26. Sabolović-Krajina, D. Čitanje – sposobnost nužna u svim medijima. // Međunarodni stručni skup / Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju : Koprivnica, 20. veljače 1998. : zbornik radova / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica : Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 5-6.
27. Sabolović-Krajina, D. Neki aspekti čitalačke kulture mladih. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 32(1989), str. 71-94.
28. Sabolović-Krajina, D. Uloga narodnih knjižnica u poticanju čitanja. // Zbornik radova / Međunarodno savjetovanje Knjižnice europskih gradova u 21. stoljeću. Varaždin: Gradska knjižnica «Metel Ožegović», 1998. Str. 145-152.
29. Schmitt, R. Knjižnice za mladež u Njemačkoj : nove ideje za zahtjevnu publiku. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba ; Goethe institut, 2004. Str. 15-30.
30. Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
31. Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.
32. Solar, M. Zašto čitati knjige. // Zbornik radova : Čitanje kao dio knjižnično-informacijskog obrazovanja / XXIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske, Osijek, 9.-11. svibnja 2011. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2011.
33. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), str. 163-180.
URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>. (10. 1. 2014.).
34. Stričević, I. Čičko, H. Križanić Delač, Đ. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspektive // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 49, 1(2006), str. 24-35.
35. Stričević, I. Jelušić, S. Knjižnične usluge za mlade : modeli i koncepti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 1(2010), str. 1-34.

36. Štefančić, S. Knjižnica za mlade na multimedijalan način. // Knjižnica i mediji : zbornik / priredili Ranka Javor, Silko Štefančić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2006. Str. 28-40.
37. Tapscott, D.; Brealey, N. Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation. McGraw-Hill, 1998. Prema: Lammiman, J.; Syrett, M. Cool generacija : nova poslovna filozofija. Zagreb: Naklada Ljevak, 2005.
38. Težak, D. Utjecaji suvremenih medija na tematske i strukturne promjene u literaturi za mlade. // Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju / uredila Ivanka Stričević. Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1999. Str. 41-42.
39. Tinejdžer u knjižnici. Upomoć! URL: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/145/>. (10. 1. 2014.).
40. Tko smo. URL: http://www.gkka.hr/Mladi/tko_smo.html. (3.11.2013.).
41. Tomin, V. Poučavanje radosti čitanja (tko jest, a tko nije čitatelj). // 14. proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske : zbornik radova. Rijeka : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, 2003. Str. 133-138.
42. Upute za poslovanje narodnih knjižnica / uredila Aleksandra Malnar. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1996.
43. Walter, V. A.; Meyers, E. Teens and libraries : getting it right. Chicago : American Library Association, 2003.